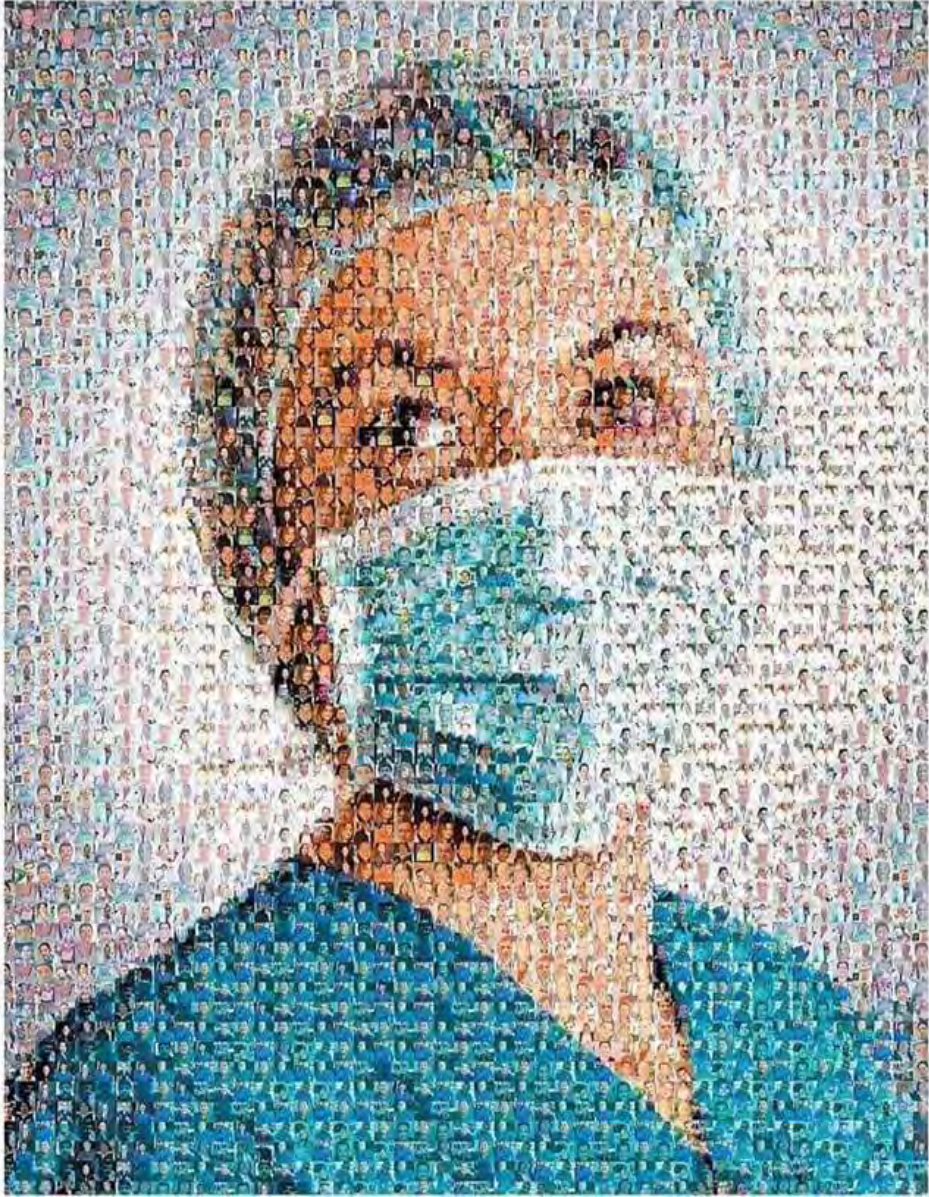

DOİKU

~ hayata dokunan dergi ~

Sayı: 6 • Ocak 2021

covid-19 pandemisinde hayatını kaybeden sağlık emekçilerinin anısına..

Yayın Kurulu
Eylem Yaren YILMAZ (İstanbul TÖK)
Rüveyda CAN (Antep TÖK)
İlkay ÇELİK (Ankara TÖK)
Barış KILIÇ (Ankara TÖK)
Mustafa ALBAYRAK (Ankara TÖK)
Abbas BİNGÖL (Urfa TÖK)
Jiyan Deniz İLGÜN (Çanakkale TÖK)

TTB Tıp Dünyası Gazetesinin ekidir.
Yılda bir yayınlanır.

DOKU'da yayınlanmasını istediğiniz ürünlerinizi ya da
dergimiz hakkındaki görüş ve önerilerinizi
ttbtokarsiv@gmail.com
adresine gönderebilirsiniz.

Tasarım&Baskı
Hermes Ofset
Büyük Sanayi 1. Cadde No: 105 İskitler/ANKARA
Tel: 0312 3410197
hermes@hermesofset.com

Baskı Tarihi/Adedi: 25 Ocak 2021 / 2.000 Adet

Merhaba,

Tıp Öğrencileri Kolu'nun (TÖK) merkezi yayını olan Doku'nun 6. Sayısını, tarihin çok hızlı aktığı; her günün yeni bir tarihsel gelişmeye gebe olduğu bu günlerde sizlere ulaştırabildiğimiz için çok mutluyuz. 15 Mart 2020'den itibaren, aslında uzun zamandır ayak sesleri de duyulan bir pandemiyle, COVID-19 pandemisiyle yaşamaya başladık, bu süreç içerisinde üniversiteler, hastaneler eğitime ara verdiler. Zaten ev-hastane-üniversite üçgeninde dönen hayatlarımız bu sefer 4 duvar arasına tıklı kaldı. COVID-19 ayrıca tıp eğitimini de çok etkiledi, tıp eğitimindeki eşitsizlikleri derinleştirdi. TÖK olarak bu büyük kapanmaya karşı, karantina sürecinde 2 okulumuzu online düzenledik, biz de toplanmanın yeni formuna ayak uydurduk, bu okullarda çok değerli insanları konuk ettik.

İnsanlığın uzun zamandır gördüğü en büyük kriz COVID-19 pandemisi, bu krizin hepimizin hayatında açtığı yaralar, değişimler o kadar büyük ki... Dezenformasyonun da, önerilerin değişiminin de çok hızlı olduğu bir dönem ayrıca, örneğin salgının başında DSÖ maske takmayı önermiyorken, ve biz de yaptığımız çalışmalarda maske takmanıza gerek yok diyorken; şuanda maske hepimizin hayatında artık su-yemek gibi bir ihtiyaç.

COVID-19'u sadece bir viral pnömoni ve ARDS sebebi olarak değil, aynı zamanda hayatı örgütleyen, kapitalist üretim çelişkilerini daha çok derinleştiren bir antite olarak değerlendirmeliyiz. Buna dair birçok argümantasyon geliştirebiliriz, örneğin: kapitalist üretim biçimi ve onun sömürgeci doğasının salgını oluşturduğu, sorunun Çinliler'in vahşi hayvanları yemeleri değil; endüstriyel üretim olduğunu ve bunun sadece mutajen doğasıyla değil, aynı zamanda sömürgeci doğasıyla da bir sorun teşkil etmesi gibi. Bu pandemi aynı zamanda yeni paradigmlar oluşturabilmenin de olanaklarını taşıyor, sağlık alanında bizim de parçası olduğumuz demokratik kitle örgüleri için birçok alan açıyor: Uzun süredir yürüttüğümüz aşı, toplumcu sağlık, demedikalizasyon yani hayatın tıbbileşmesi, sağlık emek gücünün metalaşması, Türkiye'de tıp eğitimi ve sağlık hizmetinin kronik sorunları olan ana dilde eğitim hakkı ve ana dilde sağlık hizmeti alanları gibi alanlarda yeni paradigmların tartışılması gerekiyor. Bu dönemde biz de TÖK olarak, bu tarihsel misyonu üstlenerek bir yol açmalıyız. *hic Rhodus, hic salta* yani hünerimizi gösterme zamanıdır!

* Elinizdeki sayı, tıp fakültesi öğrencisinin yapısal sorunu olan "boş" zaman yokluğundan dolayı 7-8 aylık bir süreçte yazılmış olan yazılardan oluşuyor, yazıların güncelliği bu yönüyle değerlendirilmelidir.

Tıp Öğrencilerinin Ortak Evi: TÖK

ANKARA - TÖK

Başka bir dünyanın olanaklı olduğu fikrinden hareketle başka bir sağlığı düşünüyor ve tabiri caizse o başka dünya ve başka sağlık için mevziler kazıyoruz.”

Bir şeyi tanıtmak, tanımlamak, ona evrende bir koordinat tayin etmek, onun ontolojisini ve bu ontolojinin nedenselliğini teşrih etmek oldukça zor, kimi zaman netameli bir iştir. Her ne kadar daha önce defalarca deneyip idman yaptıysak da TÖK’ü tanıtmanın da başka herhangi bir şeyden geri kalır yanı yoktur. Sanırız bu işin bizi böyle tasalandırması tanıma ediminin kendisinden kaynaklanıyor. Tanıma elbet kartvizit uzatmakla biten bir şey değildir, hele de TÖK gibi hem geçmişin mirasını hem de kendi inşa ettiği özgünlüğü ihtiva ve inhisar eden ve kitlesellenen kurumsallıklar için tam aksine hiç bitmeyen, sürekli yeniden başlayan bir deneyim ve bu deneyime dair “know-how” cinsinden bilginin inşaatı süreci olarak boylu boyunca zamanda yayılır. Yine de en azından bu pusula ile yaygın zaman içinde dolaşp TÖK’ün sergüzeştini özetlemeyi deneyeceğiz.

Alışıldık ve beklendik birkaç klişe lafı tüketme farzını yerine getirmediler dedirtmemek için önce şunları söyleyelim: TÖK, Tıp Öğrencileri Kolu, Türk Tabipleri Birliğinin öğrenci kolu. Tıp fakültesi olan her yerde var olabilir. Ancak yazının ilerleyen kısımlarına bir ‘spoiler’ vermiş olarak TÖK’ün varlığının tıp fakültelerinden çok toplumsal muhalefetin yoğunlaştığı mekanlarla ilişkili olduğunu söyleyelim. Çünkü TÖK, TTB’den, Türkiye toplumsal sağlık hareketinden, dünya deneyimlerinden, yerkürenin tüm sistem karşıtlarından öğrendiklerini gençliğin ateşiyle de harlayarak kendini bir sağlık muhalefeti hareketi olarak örgütlemiştir.

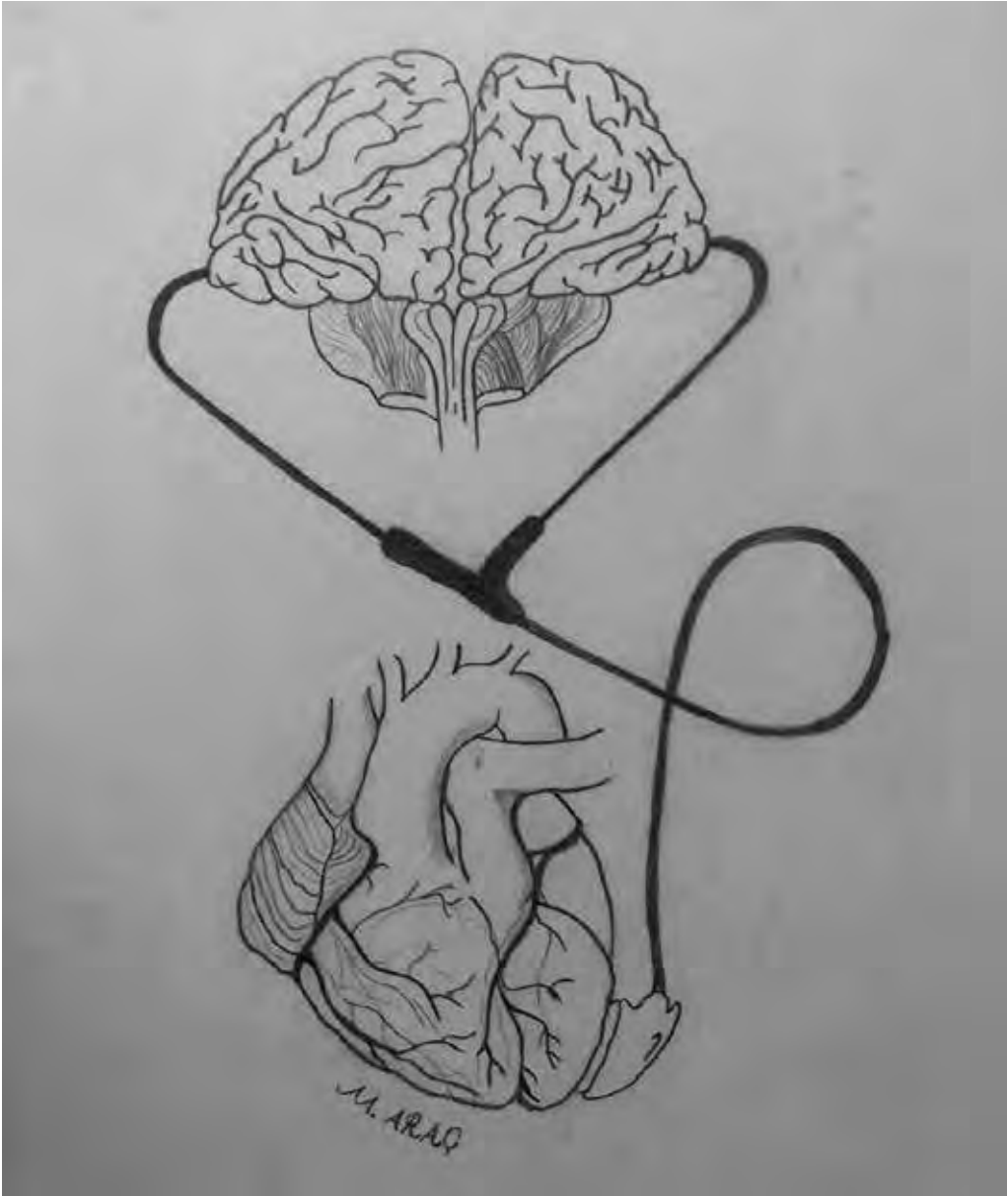
Matematiksel olarak ifade etmek gerekirse TÖK’ün bu örgütlülüğü orijin noktaları TÖK’ün kendisi olan konsantrik iki merkezkaç hareketin toplamından ibarettir. Bu iki çembersel hareketten ilki tıbbi, sağlığı, hekimliği referans noktası kabul ederek diğer her şeyi onun etrafında tartıştır. Diğeriyse başka her şeyi, sözge-

limi politikayı, felsefeyi, ekonomiyi, ekolojiyi, zamanın aktüel gerçekliğini, tarihi, şeyleri ve süreçleri referans noktası kabul eder ve tıp bu noktaların etrafında çembersel hareketine devam eder. Bu iki şematik süreç arasındaki denge kimi zaman hekimliğe, tıbbı meyleder kimi zamansa diğer toplumsal fenomenlere. Bu matematiksel ifade ise aslında daha büyük ölçekli bir fikrin TÖK’ün payına düşen gerçekleşmesidir. Çok sesli, çok renkli, temsili değil dolaysız ve dolayimsız katılımlı; emekten özgürleşmiş, meta-dışlaşmış; çevre sorunlarını ve çevre sorunlarının dayandığı tarihin derinliklerindeki çok daha köklü sorunları hesaba katan bir sağlık evreninin olanağı fikri... Eh herhalde bu sağlık bazı başka toplumsal dönüşümleri, yaşamın her alanında bütüncül bir tersyüz oluşu da koşulluyordur. Doğumgünü dileğini çok basamaklı dileyip hepsinin birden gerçekleşmesini bir dileğe bağlayan çocuk zihniyle biz de dünyanın o halini sağlığın dönüşmüş halinin nasıl bir şey olacağı ve neye benzediğini ortaya koyarak dilemiş oluyoruz.

TÖK’ün beslendiği kaynaklardan, onun işlediği şemadan kabaca bahsettik. Başka bir dünyanın olanaklı olduğu fikrinden hareketle başka bir sağlığı düşünüyor ve tabiri caizse o başka dünya ve başka sağlık için mevziler kazıyoruz. Ancak hayat o kadar kolay değil. Bir yandan da gündelik ve güncel sorun ve engellerle boğuşmamız gerekiyor. Ve işte, şimdiye kadar söylenilenlerin pratik alandaki yansımalarından bahsetmezsek bu kadar sözü boşuna söylemiş oluruz. Başka dünya fikriyatına yönelik bagajımızı doldururkenki sorunsallarımız aşağı yukarı toplumda soldan esen bir dönüşümü hedefleyen her grubunki gibi, tahmin edilmesi pek zor olmasa gerek. Meta ekonomisinden patriarkaya, ezilen uluslarla egemen uluslar arasındaki çelişkilerden canlı yaşamını tehdit eden çevre sorunlarına her şey matematiksel şemanın ikinci aksında bahsettiğimiz şekilde tarafımızca sorunsal ilan edilebilir ve TÖK’te sorunsalların olumsal karakterleri vardır. Altı dolu, iskeleti sağlam bir binanın zemininde sorunsal ve ona olan yaklaşımlar yatar.

Diğer yanda ise tıp eğitiminin, hekimliğin ve daha da spesifiye edersek iyi hekimliğin, tıp öğrencilerinin eğitim ve çalışma haklarının, insan haklarının, düşünce ve ifade özgürlüğünün üstünde dolaşan kara bulutlar var. TÖK bu kara bulutların arkasındaki güneşi görmeyi, görmese de hissetmeyi bilen, beyaz önlükleriyle Türkiye'nin her meydanında umudun, iradenin iyimserliğinin timsali olan TÖK'lülerin ortak evidir.

Ortak evimiz TÖK'e dair eleştirilerden en haklısı yaygın ortaklıkları bulunan başka ekiplerle ilişki ve iletişiminin kısıtlılığıdır dersek haksızlık etmiş sayılmayız. Bu yazı vesilesiyle bir el uzatarak bu kısıtlılığı en azından zayıflatana bir başlangıç yapmış ve kısa da olsa kendini açıklayabilmiş olma ümidiyle tanışıklığımızı başlatıyor ve tıp aleminin kocaman ilaç kitabının adı olarak bildiği, birlikte yürüelim anlamına gelen şu kelimelerle bitiriyoruz: Vade mecum!

Tıp Eğitimi, Sağlık Hakkı ve 1 Mayıs'lar

Çanakkale'den Bir Tıp Öğrencisi

Sağlığın tanımından başlayalım. Dünya Sağlık Örgütü sağlığı; kişinin fiziksel, sosyal, psikolojik tam bir iyilik hali olarak tanımlamaktadır. Bu tanımın bir eksik noktası kişiyi toplumdan bağımsız ve toplumu da kişilerden bağımsız düşünmesidir. Yani sağlığın tanımını bu küçük ama çok önemli parantezden sonra tekrar yapmak gerekirse; Sağlık kişinin ve toplumun fiziksel, sosyal, psikolojik iyilik halidir. Toplumun tamamına eşit, ulaşılabilir, bilimsel ve koruyucu sağlık hakkıdır. Sağlık hakkı diyorsak sağlığın ücretsiz olması gerektiğini de söylemiş oluruz. Sağlık hizmeti sunumu dersek sağlığı metalaştırmış oluruz.

Hastaneler ise sağlık durumu bozulmuş kişilerin tekrardan sağlıklılık hallerine kavuşmak için veya sağlıklılık hallerinin devamı için başvurdukları yerlerdir. Günümüzde sağlık hizmeti sunan yerler olarak örgütlenmiştir hastaneler.

Eğitim, Araştırma ve Uygulama noktasına gelecek olursak araştırma çok rahat anlaşılacağı üzere bilimsel yöntemler kullanılarak bir sorunun cevabının aranması, uygulama ise yine bilimsel yöntemler ışığında sorunun cevabına yönelik çözümleri yapmaktır. Eğitim ise bilimsel metotlar ölçüsünde, süreç içinde planlı, programlı bir şekilde bilimsel bilginin edinilmesi, sunulması, istenen amaca ulaşılmasıdır.

Üniversiteler kısaca öğrencilerine bilimsel metotları ve o metotları kullanmayı öğreten ayrıca bilimsel bilginin geliştirilmesi için de çalışan kurumlardır.

Bu tanımların hepsini birleştirecek olursak üniversite araştırma ve uygulama hastaneleri tıp fakültesi öğrencilerinin tıp eğitimi aldıkları, araştırma yaptıkları, öğrendiklerini uyguladıkları, hastaların tanı ve tedavi süreçlerine dâhil oldukları, uzmanlık eğitimi alan doktorlara eğitim, araştırma ve tanı, tedavi süreçlerinin yürüttürüldüğü, akademisyen doktorların ise eğiticilik, araştırmacılık ve tanı, tedavi süreçlerini yürüttükleri kurumlardır. Bu çalışmalar esnansın da öğrenciler ve

çalışanlar olarak bizler hayatlarımızın büyük bölümünü hastanede geçirmekteyiz. Sağlık sisteminin görünen yüzleri olarak sistemin sorunlarını birebir yaşayan ve bu sorunlardan muzdarip hastalarımızın da yanlış algıları sonucu maalesef bu sorunların kaynağı olarak nitelendirilebilmekteyiz.

Hekim adayları, hekimlerin ve tüm sağlık emekçilerinin emeklerinin karşılıklarını alamadıkları, aynı işi yapsalar bile farklı ücretler aldıkları performans sistemi sağlık emekçilerini, emeklerine yabancılaştırma da gün geçtikçe başarılı olmakta. Artık kendilerini devasa sağlık fabrikalarının makinesi olarak görmeye başlamaktadırlar. Bu fabrikanın sahibi olan patronun kar hırsı için emeklerinin sömürülmesine, gerekirse ölmelerine bile göz yumulmaktadır.

Hastalarımızın sorunlarına kısaca değinmek gerekirse gün geçtikçe artan sağlık katkı payları nedeniyle insanlar sağlığa ulaşamaz noktaya gelmekte. Sağlığın metalaşma sürecinin hızlandırıldığı 1980'lerden beri artan piyasalaşma kendisini daha çok hissettirmekte. Koruyucu sağlık hizmetleri ve birinci basamak adım adım yok edilmektedir. Ülkemizde bu piyasalaşma kendisini şehir hastaneleri [1], azalan SGK karşılama bedeli ve kapsama alanı, artan GSS primleri olarak görmektedir. Piyasanın insafına terk edildikçe sağlık hak olmaktan çıkıp, alınıp satılabilen meta olmaya ve değerini de gün geçtikçe arttırmaya devam edecektir. Bunun en yakın ve yakıcı örneği ise icra edilmiş bir özel hastanenin uzman ve pratisyen hekim kadrosunun açık arttırmaya çıkarılması ve doktorların taşınabilir mal olarak nitelendirilip satışa çıkarılmasıdır.[2] Üretim araçlarının ilk özel mülkiyete geçtiği köleci toplumda alınıp satılan üreten sınıf yani köleler günümüze değin sadece üretim aracına bağlı oldukları zincirlerini uzatabilmişlerdir argümanına çok iyi bir örnektir bu durum. Köle olduğumuz günlere göre şimdilerde daha özgür olsak da aslında özgürlüğümüz köleler gibi mahzenlere kapatılmak yerine fabrikalara, iş yerlerine kapatılmak olmanın ötesine geçememiştir.

Metalaşma sürecine girmiş olan sağlık artık halkın sağlığı için değil piyasanın karı için örgütlenmekte. Bunun sonucunda bizler tanı için gerekli süreleri hastalarımıza ayıramamaktayız. Çünkü patron ne kadar çok hasta bakarsak o kadar kar edeceğini biliyor. Bu yüzden biz hekimler ağır iş yüklerimiz altında bize başvuranların sağlıkları için elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz fakat hastalarımıza öykü ve muayene için yeterince zaman ayıramadığımızdan bu açığı testlerle kapatmak zorunda bırakılıyoruz. Bu da gereksiz test istemelere ve SGK' ya çıkan artan faturalara neden oluyor ki bu da hastanelerin ve SGK' nın borç yükünün artmasına neden oluyor. Bazı hastaneler testlerin sarf malzemelerini aşırı yazarak SGK' yı dolandırmaya çalışıyorlar ve kimi-leri de başarılı oluyor. Devlet hastaneleri ve üniversite eğitim, araştırma ve uygulama hastaneleri ise borç yükünün altında ezilmeye ve asli görevleri olan eğitim ve araştırmadan daha çok tedavi edici hizmetlere yönelmeye başlıyorlar.

Ülkemizin hastanelerinin borç batağına saplandığı bir gerçektir. Maalesef bu gerçek bizlere hastanelerimizde malzeme eksikliği olarak kendini göstermektedir. Bazen hastalarımızı tanı tedavi sürecini belirlemede anahtar olan bazı testlerin kitleri olmadığından, bazen ameliyat malzemeleri olmadığından başka merkezlere sevk etmek durumunda kalıyoruz. Sevk etmenin bir sakıncası yok, burada sorunumuz test kitlerinin, ameliyat malzemelerinin olmayışı [3]. Paran kadar sağlık alabildiğin sistemlerin yarattığı bu sorunla her gün karşı karşıyayız. Malzeme eksiklerimiz her geçen gün ve dakika artmakta. Bu da toplumun sağlık hakkını tehlikeye sokmakta ve sağlığa ulaşımını engellemektedir.

Bu yazıyı yazmaya başladığım sırada ülkemizin gündeminde COVID-19 virüsü bu kadar yer kaplamıyordu. Ve yazıma devam edeceğim noktaları başka şekilde tahayyül etmiştim. Fakat hayatımıza dâhil olan COVID-19 herkes gibi benimde tüm planlarımı değiştirmeme neden oldu.

COVID-19 salgını ile birlikte hastanelerimizden ve birinci basamak sağlık kurumlarımızdan, eczanelerden koruyucu donanım eksikliğine dair çok fazla habere şahit olduk. [4] Hastaların sağlığını korumada ve geliştirmede başarısızlığa uğrayan, paran kadar sağlık sistemi; şimdilerde sağlık üreticileri olan, sağlık emekçilerini korumada da yetersiz kalmıştır. Bu yetersizliğin kanıtları ise enfekte olmuş sağlık emekçileri sayıları, hayatlarını COVID-19 nedeniyle kaybetmiş sağlık emekçileri sayıları gibi sadece sayılarla bile ifade edilebilir. [5] Ki insan hayatını sayılara indirgemek ne kadar insancadır sorusu cevap beklemektedir fakat bu soruyu tartışmayacağım bile.

Sağlık hizmeti birimlerinin içinde oldukları durumdan artık toplumca haberdarız. Sağlık emekçilerinin içinde oldukları durum esnek çalışma koşulları, dinlenme ihtiyacının göz önüne alınmadan hazırlanan yoğun ve bitirici çalışma temposu [6], eşit işe eşit ücret prensibinden uzak emek sömürüsünün daha da yoğunlaştığı bir süreç kısacası. Böyle günlerde; 1 Mayıs 2020 yaklaşmakta.....

1 Mayıs Birlik, Dayanışma ve Mücadele günü; isminden de anlaşılacağı üzere ilk günlerinden itibaren üretici emekçi sınıfların ve toplumun demokrasi, adalet, eşitlik, özgürlük talepleri ve işçi sınıfının talepleri olan eşit işe eşit ücret, kar için değil toplum için üretim, üretim araçlarının toplumsallaştırılması, işçi sınıfı iktidarı için mücadelenin günüdür. Yüzyıllardır sürmekte olan mücadelenin somutlaşmış ve en yoğunlaşmış bir günüdür 1 Mayıs'lar.

Sağlık emekçilerinin şiddetle burun buruna çalışmak zorunda oldukları [7], performans sistemi tarafından ezildikleri, mesleki eğitimin yerini ekonomik kaygıların aldığı, kısıktırılmış sağlık talebi ile sağlık emekçilerinin yoğunluktan tükendiklerini ve virüsten korunmak için gereken donanımlara ulaşamadıkları görüyoruz. Paran kadar sağlık sisteminin sonuçlarıyla başa bırakılan sağlık emekçileri olan bizler için 1 Ma-

yıslar emekçi kardeşlerimizle dayanışma ve birlik günü olması yanında artık emeğimize, yaşama hakkımıza sahip çıkmadır da.

Virüs nedeniyle sosyal mesafenin korunduğu ve sosyal medya üzerinden dile gelecek olan 1 Mayıs'a yaklaşmaktayız. Virüs nedeniyle sokağa çıkma yasakları olmasına rağmen işçilerin sağlıkları hiçe sayılarak, daha uzun süre ve daha ağır şartlarda çalışmaya zorlanan emekçiler kar için feda edilmektedirler. 2020 1 Mayıs'ı içerisinden geçtiğimiz krizin faturasının biz işçilere çıkarılması, artan işsizlik, çalışma ve yaşam koşullarının ağırlaşması ile gelmekteydi fakat bunlara COVID-19 ile beraber esnek çalışmanın daha da yaygınlaştırılması, ücretsiz izin uygulamaları [8], çalışma hakkı ve ortamının güvenliğinin daha da azalması ile 2020 1 Mayıs'ı gelmekte.

Üretici emekçi sınıfın 1 Mayıs'ı artık daha da önem kazanmış durumda. Mücadeleyi, birliği ve dayanışmayı daha da yükseltmek zorundayız. Krizin faturasının, virüsün faturasının biz emekçilere kesilmemesi için, çalışma koşullarımızın iyileştirilmesi için, ücretlerimizin iyileştirilmesi için, demokrasi, adalet, özgürlük ve barış için, sınıfın talepleri için çalışmalarımızı bir güne endekslemeden arttırmalı ve 1 Mayıs için yoğunlaştırmalıyız.

Kaynakça:

- 1) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=6215639c-0461-11ea-9041-8f759fbdb0f
- 2) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=b-1fa3724-d550-11e9-a633-39749bad91cd
- 3) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=dfdad204-6db5-11ea-a219-c213173be5c8
- 4) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=b181973c-6ce1-11ea-a219-c213173be5c8
- 5) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=e-34429ca-846e-11ea-9137-e385f12afb6d
- 6) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=f1c-baa50-7d88-11ea-8762-86c8585dcce5
- 7) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=30a8d-5ba-8327-11ea-9137-e385f12afb6d
https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=67d8d604-9232-11e7-b66d-1540034f819c
https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=67cc03fc-9232-11e7-b66d-1540034f819c
https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=66e7052c-9232-11e7-b66d-1540034f819c
https://www.ttb.org.tr/haberarsiv_goster.php?Guid=66b-2ce1a-9232-11e7-b66d-1540034f819c
(TTB'nin internet sitesinde "şiddet" aratılırsa 11 sayfa sonuç çıkmaktadır!)
- 8) https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=feb1db54-82fb-11ea-9137-e385f12afb6d

Sağlığın Tanımı

Amed TÖK

Özgürlük kendini geliştirme farklılaşmadır. Peki evrenin oluşumu özgürlük arayışının sonucudur denilebilir mi? Yaşamın bu kadar üretken, esnek ve sürekli devinim halinde oluşu bunu düşündürür. Bu devinimlerle sürekli bir oluşum ve çeşitlenme peşindedir. İnsan bu oluşumun bir sonucudur. Özgürlük arayışı bütün varlıklarda olmakla beraber insanda belirgindir. Bu esnekliğin, devinimin azaldığı yerde özgürlük zayıflar. J.J. Rousseau “İnsanın özgür olarak dünyaya geldiği”ni savunur. Bu düşünceden yola çıkarak özgürlüğün evrenin ve onun parçası olan insanın doğasında var olduğu, bu doğadan kopuşun en büyük sağlıksızlık olduğu belirtilebilir.

İktidarın kurumlaştığı yer olan devletin doğuşundan bu yana hedef aldığı temel şey bireyin/toplumun esnekliği ve yaratımları olmuştur. Bu saldırıların amacı özgürlük arayışına ket vurarak dogmatik, düşünmeyen, gelişime kapalı, kolay idare edilebilir ve sömürülebilir toplum yaratmaktır.

Toplumun özgürlük arayışı en temelde farklılık ve çeşitliliğiyle ortaya koyduğu yaratımlarda kendini gösterir. Bu yaratımlar toplumun kültürüdür. Dil, bilim, sanat, zihniyet ve ahlaki değerlerinin ifadesidir kültür. Kapitalizm en çok ona saldırarak toplumu sahte, tek tipleştirilmiş, anlamsız kalıplar içerisine almaya çalışmaktadır. Kendisine ait olmayan ve onu temsil etmeyen bir kültürün dayatıldığı, kimliksiz bırakılmak isteyen insan bu sebeplerden ötürü sağlıksızdır.

Devleti oluşturan iktidar sadece onla sınırlı değildir. Toplumun her ayrıntısına sirayet eden bir zihniyettir. Bu zihniyetin hakim olduğu bir yaşamda ne kadar sağlıklı olabilmek mümkün? İşte evde sokakta erkek tarafından şiddetin her türüsüne maruz kalan kadın sağlıklı mıdır? Peki ya gözünü kâr hırsı bürümüş çıkarıcı için doğayı talan eden şirket sahibi? Patronun, başkanın, babasının, ağanın, öğretmeninin, doktorun... karşısında konuşurken el pençe, başı aşağıda kekeleyen insanın sağlığından söz edilebilir mi?

Eğer bir sağlık tanımından bahsedeceksek bu tanım; özünde toplumsal olan insanın “her koyun kendi bacağından asılır” zihniyetiyle bireyselleştirilmesini, doğayla bütün olması gereken insanın çarpık kanserleşmiş kentlerde dört duvara hapsedilmesini, birileri servetine servet katarken birilerinin açlıktan ölmesini insanların mezarlarında bile rahat edememesini anadilin türlü politikalarla yok edilmesini bireyin inancının yıkılma sebebi haline getirilmesini, açlıkla terbiye yöntemlerinde ihraç, güvenlik soruşturmalarının ne anlama geldiğini, sıtma gibi tedavisi ve aşısı bulunan bir hastalığın neden Afrika’da hala yüzbinlerce kişinin ölümüne neden olduğunu, her gün artan “imkanların” olmasına rağmen neden hala hastalıkların arttığını içermelidir.

Dünya Sağlık Örgütü bu tanımı “bedenen, ruhen ve sosyal iyilik hali” olarak belirledi. Bu tanım yukarıda ki örneklerden bir kısmını kapsıyor gibi görülebilir. Sosyal iyilik hali belli noktaları (ekonomi gibi) kapsayabilir ama duruma bireysel yaklaşması, insanın toplumu ile olan ilişkisini kaçırmaması, insanın yaşamda ne kadar özne olduğu bedeni, yaşamı, çevresi, sağlığı hakkında fikir belirtme, politika üretme noktasında ne kadar söz sahibi olduğunu kaçırmaktadır. Doğadaki her canlı birbiriyle ilişkilidir. Ormandaki tek bir ağacın ya da doğadaki tek bir farenin iyilik halinden bahsedilemeyeceği gibi insan da toplumdan ayrı ele alınamaz. Sosyal iyilik, bu ayrılıkla beraber sağlığa bakışta ciddi bir çarpıtma yaratmaktadır. Mutlaka sağlıklı olmak için Dünya Sağlık Örgütü’nün 3 parametresi olmalıdır ancak özgürlüğü, eşitliği, demokrasiyi, kültürel değerleri vb. içeren siyasal iyilik hali olmadan net bir sağlıklılık halinden bahsedilemez. Bu sağlık tanımı eleştirdiğimiz ve çokta sağlıklılık yaratmayan sağlık politikalarına da ön ayak olmaktadır. Bu nedenle eğer sağlığı yeniden düşüneceksek ilk tanımını düşünmeli ve sorunlarının kaynağını burada görmeliyiz. Bu tanımla hareket etmek bir yerde sağlıksızlık yaratmaktadır ve biz geleceğin sağlıkçıları bu tanımı geliştirip belki de siyasal iyilik halini önceleyip bir mücadele yürütmeliyiz ve her gün saldırıya uğrayan toplumun sağlığını korumaya özgürlüğünü koruyarak başlayabiliriz.

Sağlık Nedir?

Çanakkale TÖK

Sağlıklı olmak, ilk önce normal durum kapsamında bulunması istenmeyen unsurların bulunmama hali –negatif göstergelerin olmaması, hastalık ve ölümün olmaması- olarak tanımlandı.

20. yüzyılın ilk yarısı tamamlanmadan pozitif göstergeler gündeme getirilmeye başlandı. Aynı dönem sosyalist sistem kazanımları ile birlikte “hastalık ve sağlığın bozulması”, yerini “sağlığın korunması ve geliştirilmesi”, “birey” yerini “toplum” kavramlarına bıraktı. Sağlık, tıbbi ve mekanik yaklaşım yerine toplumsal düzeyde tanımlanmaya başlandı.

Daha sonra Birleşmiş Milletler müdahalesiyle İnsan Hakları Bildirgesinde birçok toplumsal kurumun insana yönelik doğrudan etkinlikleri (eğitimi konut, sağlık, çalışma, vb.) haklar kapsamında tanımlandı. Aynı dönemde Dünya Sağlık Örgütü, “Sağlık, yalnızca hastalık ve sakatlıkların olmaması değil, fiziksel zihinsel ve sosyal yönden tam iyilik halidir.” olarak benzer bir bağlamda tanımladı.

Sağlık tanımından sonra biraz da sağlıklı olmaktan bahsedelim.

Bir hücre düşünelim. Bu hücrenin içerisi ve dışarısı vardır. Hücre zarı içerisi ve dışarısı arasında bir denge tutturuyorsa bu hücre, sağlıklı bir hücredir. Denge bozulursa eğer hücrenin sağlığı da bozulur.

Çok hücreli bir organizmayı ele alırsak, insan, hayvan vb. bu organizma içerisi ve dışarısı -bütün çevre, evren, kavramsallaştırdığımız her şey- ile bir bütün ve bu bütün içerisinden bir denge kuruyor.

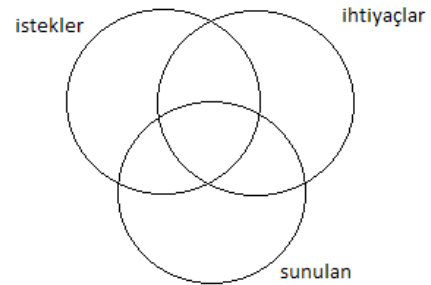
Örnek vermek gerekirse; HIV (+) bir bireyi ele alalım. Bu birey hayatı boyunca HIV (+) olacaktır. Veya Politravma sonucu amputasyon uygulanan ya da organ yetmezlikleri oluşan bir hasta ele alalım. Bu bireyde hayatı boyunca ampute ya da organ yetmezlikli olacaktır. Bu iki durumda da yine bir denge oluşumu sağlanacaktır. Denge bozulduğu zaman hastalık oluşur ve denge

bütünlüğün bozulmasını ortadan kaldıracak bir durumda değilse yeni haliyle bir denge oluşturur, canlılık halini ve sağlığını sürdürür. Yani sağlık hastalığı da içeren bir durumdur. Sağlık, bu dengenin korunma halleri ve süreçleridir.

Sağlığın korunmasında sağlığın toplumsal belirleyicilerinin de etkisi vardır.

Virchow, Yukarı Silezya Tifüs Salgını raporunda “aynı etkene maruz kalan herkes hastalanmamakta, başka koşullar mikroorganizmaların kişiyi enfekte edip etmemesinde rol oynamakta ve enfekte olanlar hastalanmaktadır.” Diyor.

Virchow ve diğerleri, sağlıklı bir insan bedeninde de mikroorganizmalar yaşayabildiğinden, bunların tek başına hastalık nedeni olamayacağını (gerekli ama yeterli değil) savunmuşlardır. Onlara göre istilacı mikroorganizmalar ancak beden fizyolojik veya çevresel sefaletle zayıf düştüğünde hastalığı neden olurlar.

Her insanın istekleri vardır ve bu istekler sonsuzdur. Ve her insanın ihtiyaçları-temiz hava, temiz su, güvenli gıda, eşitlik- vardır. Bir de sunulan vardır ve ideal olan sunulan ve ihtiyaçların çakışmasıdır.

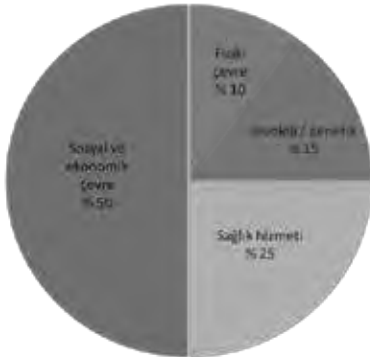
2005 yılında Dünya Sağlık Örgütü sağlığın sosyal belirleyicileri komisyonu nedenlerin nedenleri yaklaşımını açıkladı: Sağlıktaki eşitsizliklerin toplumdaki eşitsizlikler nedeniyle ortaya çıktığını ve sağlıktaki eşitsizliklere insanların içinde doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı,

çalıştığı ve yaşlandığı koşullardaki eşitsizliklerin neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İnsanları hastalıklar değil eşitsizlikler öldürür.

Toplumsal eşitsizliklerin itici gücünün de güç, para ve kaynaklardaki eşitsizlikler olduğunu ilan etmiştir. Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler sağlığı ve iyiliği şekillendiren bir dizi birbiriyle karşılıklı etkileşim halinde olan etmenleri veya sağlığın toplumsal belirleyicilerini vurgulamaktadır. Bu etmenler bireylerin sosyal konumu, eğitim düzeyleri, meslekleri, gelirleri, toplumsal cinsiyetleri ve etnik kökenlerinden etkilenir. Bireylerin içinde yaşadığı sosyopolitik kültürel ve toplumsal bağlamların da bunların hepsi üzerinde etkisi vardır.

Belirleyicilerin toplumun sağlık durumu üzerine tahmini etkisi

Kaynak Canadian Institute for Advanced Research, Health Canada, Population and Public Health Branch AB/NWT 2002

Bir kadın hamile kaldı. Rahimde bebek anneden beslenir. İkisinin de sağlıklı olabilmesi için annenin dışarıdan alması gereken besinleri yeterli ölçüde alabilmesi gerekir. Bebek doğdu. Rahimde veya doğduktan sonra temiz içme ve kullanma suyu, temiz hava, sağlıklı barınma gerekli. Bunlar dışında temiz çevre, ulaşım koşulları, eğitim, sosyal ve kültürel gereksinimler de karşılanmalıdır. Sonradan üretebilecek, yaratabilecek olduğundan işe, çalışmaya gereksinim duyar. Bunlar asgari gereksinimler. İnsanın sağlıklı olabilmesi için sağlık hizmetlerinin önceliği ilk sırada yer almamaktadır.

Eski dönemlerde beslenmenin sağlık üzerine etkisine bakacak olursak:

Avcı toplayıcı dönemde beslenme daha çok protein ağırlıklıydı. Bunun sonucunda besin depolanması olmuyordu ve enerjide kıtlık vardı. Bu duruma adaptasyon insülin direncini getirdi.

Tarım devriminde sonra beslenme daha çok karbohidrat ağırlıklıydı ve ağırlık, enerji depolanması ve yağlanma arttı. Ovulasyon ve beslenme için optimal koşullar oluştu, insan popülasyonu arttı. Karbohidrat metabolizmasına uygun genotipler arttı. Bu genotipler ve tarımın yeterli besin sağlamadaki eksiklikleri ile çevresel zor koşullarda enerji deposu fazla, yağlı ve daha güçlü, hiperandrojenik kadınlar hayatta kalmaya başladı. Yüksek androjenli, insülin dirençli kadınlar metabolik sendrom, polikistik over, tip 2 diabetes mellitusu getirdi.

Tarihsel Süreç:

Yaşamın mağarada olduğu zamanlarda, hava soğuk, yağmurlu ve dışarıda saldırgan hayvanlar var. Henüz ateş bulunmamış ve insanlar yarı çıplak ısınmaya çalışıyorlar. Günlük yaşıyor, yarın kim ölecek bilinmiyor. Yaşam süresi 21 yıl.

Bir şeyler keşfediliyor. Saldırıları ateşle, çitle vb. engelleniyor. Hala günlük yaşıyor.

Keşfetmeye devam ediliyor. Yiyecek, et bulunup o gün tüketilirken mağaraların soğuk yerlerinde saklanabileceği keşfediliyor. Artık yarın var.

Üretim fazlası oldukça birileri bunu korumak için geride kalıyor. Kadın, doğum yapıyor, emzireceğim diyor geri kalıyor. Yaşlı kadın, ben çocuklara bakarım diyor, geride kalıyor. Yaşlı kadın, çocuklara nasıl bakılır öğreniyor. Biri yaralanıyor, otlar toplanıyor ve yaraya sürülüyor, yara iyileşiyor. Yaşlı kadın öğreniyor. Biri yaralanıyor, gangren gelişiyor, 3 gün sonra ölüyor; gelişmiyor, ölmüyor ama çolak kalıyor. Yaşlı kadın öğre-

niyor. Yaşlı kadın sağlıkçıların atası oluyor. Cinsiyet rolleri ortaya çıkmaya başlıyor. Çolak olan geri planda kalıyor, gözcü oluyor. Doğal iş bölümleri ortaya çıkıyor.

Artık yarın var çünkü yarın için artı ürün var. Bozulma bundan sonra başlıyor. Biri, ilk ben yiyeceğim, diyor. Diğer mağaradakiler yemek olduğunu biliyor. Ama et saklanıyor. İleride kar, kış var, emek var diye düşünülüyor. Ürün birikmeye devam ediyor.

İlkel komünal yaşam aşamasında tıp bilgisi hala somut. Daha sonraki aşamalarda göreceğimiz soyutlamadan yoksun ve insanlar hastalık kavramını ilk olarak ilahi güçlerle açıklıyor.

İlk hekimlere köleci toplumlarda rastlanıyor. Köleler her türlü haktan yoksun, koşulsuz çalışma ve ölme hakları var. Kölelere bakan sağlıkçı kolektif bir yapı içinde, gözlemlene şansına sahip. Diğer sağlıkçılar ise hem köle sahiplerinin sağlığından sorumlu hem de bilim yapmaya çalışıyor.

Feodal toplumlarda sağlıkçılık köleler için değil daha çok erki elinde bulunduranlar için hizmet veriyor. Din ve sağlıkçılık ayrılıyor ve din daha müdahil, yöneten bir pozisyona ulaşıyor. Sağlıkçılar ise köle sahiplerinin hizmetinde kalıyor.

Feodalizmin sonlarına doğru insanlar 5-6 köyün keşim yerindeki pazarlara getiriyor hastalarını ve meydana bırakıyor. Bu hastalıkla daha önce karşılaşmış olanlar deneyimlerini paylaşıyor. Akşam eğer bir şeyler söyleyenler olduysa insanlar bunları hastalarına uyguluyor. Bilgi kolektif kullanılıyor ama bilgi birikimi yok.

Kapitalist toplumlarda burjuvazi, bir yandan kendi ihtiyaçlarını bir yandan da dolaylı üretici niteliğinden dolayı kendi sınıfsal tercihlerine göre sağlık örgütlenmesi için yatırım yapmak zorunda. Öte yandan işçi sınıfının verdiği mücadele burjuvaziyi mümkün olduğu kadar yaygın ve etkin bir sağlık örgütlenmesi için zorluyor.

İşçi sınıfının iktidarda olduğu ülkelerde her alanda olduğu gibi, sağlık hizmetleri alanında da insan ihtiyaçlarının düzenleyici etkisiyle, tüm halkı kapsayan eşit ve yaygın tıbbi bakım görme gereksinimini yansıtan örgütlenme biçiminin geliştirilmiş olması da kapitalist ülkelerin işçi sınıfı mücadelesine önemli bir destek sağlıyor.

Anadolu Tarihçesi:

Osmanlı döneminde daha çok orduya yönelik olan tıp hizmetleri ve eğitimin devlet eliyle yürütülmesinin dışında sağlık hizmetleri padişah, sultan ve hayırsever kişilerin kurdukları hastane, şifa evleri ve birtakım niteliklerle idaresini sürdüren kurumlarca veriliyor. Tek resmi örgüt hekim başı ve tabip, cerrah ve diğer sağlık personelinin atama görev ve yetkisi onda.

Kurtuluş savaşı yıllarında TBMM hükümeti daha birçok ülkede bakanlık kurulmamışken hemen ayrı bir sağlık bakanlığı kurdu ancak yeni bakanlık görevine başladığı zaman elde sağlıkla ilgili herhangi bir bilgi ve kayıt yoktu. Sağlık hizmetlerinin çağdaş anlamda bir devlet görevi olarak ele alınmasının temelini, kurtuluş savaşı sırasında kurulan TBMM'nin hükümetleri attı.

Cumhuriyet Döneminde;

1923-1946 tarihleri arası Refik Saydam dönemi ve sağlık hizmetlerinin örgütlenmesi ve koruyucu sağlık hizmetleri esaslarının yerleşmesine büyük emek harlandı, hatta tedavi edici sağlık hizmetleri bir devlet görevi olarak ele alınmadı, daha çok mahalli idarelere yol gösterici olmak yeğlendi.

1946-1950 tarihleri arası Behçet Uz dönemi ve birinci 10 yıllık sağlık planı yapıldı. Ülkeyi 40 köylük gruplara ayırarak her grup için bir sağlık merkezi (koruyucu ve tedavi edici) kurulması ve bu merkezler kurulunca her bölgeye bir tıp fakültesi kurulması planlandı. Ancak bu plan uygulanmadı. Her ilçeye bir sağlık merkezi kuruldu ve bu merkezler şu an maliyeti yüksek küçük birer hastane durumundalar.

1950-1960 tarihleri arasında sağlık bakanı Ekrem Hayri Üstündağ, bu planı tekrar ele aldı ve geliştirdi, bakanlar kuruluna sunacakken kabine dışı bırakıldı. Sonraki Başkan Behçet Uz, bu plandan hiç bahsetmedi.

Özel idare hastanelerinin devletleştirilmesi ve hastane hizmetlerinin devlet görevi kabul edilmesi, hastaneciliğe büyük önem verilmesi koruyucu hizmetlerin ihmalini doğurdu. Tedavi edici hizmetlerde yeterli, nitelikli personel olmaması, tam gün ücret politikası gibi faktörlere yeterince önem verilmemesi tedavi edici hizmetlerde göze batan bir iyileşme olmamasına sebep oldu.

1960-1980 yılları arasında 61 anayasasında sağlık ve sosyal güvenlik hizmetleri devlet görevi oldu.

Birinci 5 yıllık kalkınma planında halk sağlık hizmetleri şöyle özetleniyor: Sağlık idaresi, çevre sağlığı koşullarının düzeltilmesi, halkın sağlık konusunda eğitilmesi, bulaşıcı hastalıkların yok edilmesi, ana-çocuk sağlığı vb.

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi kanunu kabul edildi.

1980 sonrası sağlıkta özelleştirmeye gidildi. Özel sektörün kamudan sermayeyi çekmesiyle kamu borçlandı ve özele yöneldi ve ağığ özel kapattı. Özele teşvik başladı.

Muayene açma izni geldi, 1978'deki tam gün yasası uygulanmadı.

1980-1990 yıllarında denetim kalktı ve finansal serbestleşme oldu. Dışa açık hale gelindi.

2002-2011 yılları arasında da Sağlıkta Dönüşüm Programı uygulandı.

Kadınlığın Bedenleşmesi

Fatma Sule DAYANÇ
Ankara TÖK

Uzun süren okur kimliğimin ardından yazar-okur ikiliğinin diğer tarafında da yer alma girişiminde bulunmaktayım. Değirmek istediğim o kadar fazla nokta vardı ki yazımın farklı konular hakkında aforizmalar salatası olmasından fazlasıyla çekindim ve buna olabildiğince engel olmaya çalıştım. Başlığın çağrıştırdığı bu geniş anlamın farkında olmakla beraber kaynak daraltması yapmak, yazının anlaşılabilirliği açısından önemli bir noktaydı.

Tarihe ve ilişkilere hep bugünden bakılıp tüm olaylar, durumlar, bakış açıları bugünden yola çıkılarak yorumlanma eğilimindedir. Hatta bazen “şeyler” “bu hep böyleydi” etrafına o kadar sıkışır ki var olanın analizine zaman kalmaz. Mesela her ne kadar farklı biçimleriyle devam ediyor olsa da kölelerin nasıl bir düzende yaşadığı, işkencelere maruz kaldıkları, kadınların toplumsal alanlardan yaptırımlarla kısıtlanmaları bir yana insan olup olmadıklarının tartışıldığı zamanlar karanlık bir çağ gibi düşünülür. Halbuki şu anda milyonlarca kümes hayvanları, büyük ve küçükbaş hayvanlar sadece yenilmek için genleriyle oynanıp en “verimli” biçimde büyütülüp bir kısmı bu öldürülme sürecinden önce uzun süre tecavüz ve vücut bütünlüğünü bozma gibi çok büyük işkencelere maruz kalırlar. Bugünün imkânlarıyla (neden bizim yararımıza olmak zorunda oldukları bir başka deyişle, hangi hakla kendimiz için onlardan faydalandığımız konularını bir kenara bıraksak bile) fizyolojik fonksiyonlarımız için onların bu acıları çekmesine hiç gerek yokken hâlâ “bu hep böyle gelmiş böyle gider” bakış açısına sahip olunması etik midir? Yüzeyde oldukça “eşitlikçi, özgürlükçü, sağduyulu” iken en ufak bir dönemeçte ya da farklı alanlarda ne kadar gaddar, ayrımcı olunabildiği açık değil midir? Bir alanda ayrımcılığa, şiddete ya da kötü muameleye maruz kalıyor olmak diğer alanlarda şiddetin öznesi olunan konumları görmezden gelmeye mi sebep olmalıdır? Daha dar bir çerçeve çizerek bu yazının kapsamında kadın bedeninin patolojik hale getirilmesi, emeğinin karşılıksız bırakılması ve görünmez kılınması, beden üzerinde tahakküm kurma pratiklerinin kısa bir tartışmasını yapmayı planlıyorum. Bir pandeminin ortasında da “Gerçekten

bunlar mı yazılmalı şu an?” dediğim anlar da oldukça fazla olmasına rağmen Carol J. Adams (2019)’ın *Etin Cinsel Politikası* önsözünde de belirttiği gibi kendimi susturmak; hâkim kültürü, bununla birlikte yapı bozuma uğratmak istediğim hâkim söylemleri pekiştirmekten başka ne işe yarayabilir?

Son zamanlarda daha da net hissedilen bilimin ve aklın her şeyin üzerinde tutulduğu ve tutulması gerektiği anlayışı tarihsel süreklilikte baskın bir görüş olmakla birlikte aklın ve bilimin yükselişi “aydınlanma” çağından sonra ivmelenmiş ve daha önceleri baskın olan dinin yerini almıştır. Bu geçişler her alandaki düşünme biçimlerine sızmış olmasıyla birlikte bedene karşı bakışı da etkilemiştir. Kadın-erkek bedenlerinin işlev ve tanımlarının lineer olarak geliştiği, modernleştiği bir anlatı kurmak, ideal olduğu bir dönem tanımlamak mümkün olmasa da bu süreç incelenmeye değerdir. Queer kuramlarla beraber her ne kadar aşındırılmaya başlansa da hem literatürde hem de “bilim” de kadın-erkek bedenleri arasındaki biyolojik cinsiyet ayrımı net olarak görülür ve bu görüşün hep böyle olduğu varsayılır. Bu ayrımın bu kadar net olmadığı zamanlardan biri olan Orta Çağ’da vücut salgılarının uygun ortamda birbirine dönüşebileceği varsayılmış, kadın ve erkek bedenlerinin farkları muğlak bırakılmıştır. Fark üzerinden tanımlanmamalarına karşın eşit görüldükleri de söylenemez. Kadın tamamlanmamış olarak görülmüş, bir bakıma eksik (*lack*) erkek olarak tanımlanmıştır. Bu düşüncenin izleri modern tıp bilgisini de etkilemiştir. Freud’un “penis kıskançlığı” savında da bu izler görülebilir.

Biyolojiyle tanımlanan insan kavramı erkekle ilişkilendirilmiş olup erkeğin, doğayla benzer çağrışımları olan kadın üzerinde tahakkümü söz konusudur. “Doğa-dişi” birlikteliği; kontrol altına alınması, fethedilmesi ve itaat ettirilmesi gereken pasif bir doğa algısıyla kadınsılığı birbirine bağlar, güçlendirir. Erkekler kadınlardan ayrılırken insanlar da insan olmayan hayvanlardan ayrılarak kategorileştirilir, ikilik ve karşıtlık olarak kurulur. Bu karşıtlık da tahakküm ilişkilerinden muaf

değildir. Kadınların doğa ile etkileşiminin biyolojik olarak tanımlanması yüzünden hem doğurmanın hem de çocukları büyütmenin yanı sıra ev işlerinin geri kalanı da çalışma ya da emek olarak görünmez. Biyoloji, sadece bedenın işleyişine değil toplumsal ilişkilerin doğallaştırılmasına da neden olur. Bu anatomik kadercilik sonucu kadınların ezilmesi ve sömürülmesinin nedenleri analiz edilirken de engellerle karşılaşılır çünkü Mies, Bennholdt-Thomsen ve Werlhof (2008)'un da belirttiği üzere "... biyolojik determinizm yalnızca analize değil, aynı zamanda analiz araçlarına, yani temel kavramlarla tanımlara da tesir etmiş, bulaşmıştır". (s. 103) Bu araçların, kavramların gözden geçirilmemesi farkında olunmadan hâkim görüşü güçlendirme risklerini taşır. Yazarların tekrar ifade ettiği gibi yaşamın üretilmesi için sarf edilen zahmet, bir insanın doğa ile karşılıklı etkileşimi, sahici insan eylemi olarak görülmez; daha ziyade, bitkileri ve hayvanları bilinçsizce meydana getiren ve bu süreç üzerinde hiçbir kontrolü olmayan doğaya ait bir eylem olarak nitelenir.

Kadınların bedenleri üzerinde söz sahibi olması tarih boyunca devletler ve toplumlar açısından tehlikeli görülür. Ekonominin temel unsurlarından biri olan nüfus politikaları, kadın bedeninin kontrol edilmesi üzerinden şekillendirilir. Kadının çocuk doğurup, ev işleriyle karşılıksız emek verdiği ve kamusal alandan uzak durduğu "ideal" düzen kurulmaya çalışılır, aksi yöndeki eğilimler ve davranışlar gerek kanunlarla gerekse toplumsal marjinalleştirme uygulamalarıyla yola getirilmeye çalışılır. Bu politikalar; daha eski zamanlarda kadınlar arası dayanışma ve bilgi aktarımıyla işleyen doğum, kürtaj, cinsel sağlık konularında yetkin kadınların başka bir deyişle "cadıların" tehdit olarak görülmesi ve ortadan kaldırılmasıyla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Cadı avlarıyla doğurganlığın ve kadın cinselliğinin denetiminin kadınlardan erkeklere; ebelerden, bilge kadınlardan modern tıba geçişi gerçekleşir. Bu avlarda damgalanan kadın imgesinin karşısına yeni bir kadın imgesi kurulur; bedensel ve zihinsel olarak güçsüz, pasif ve biyolojik olarak denetlenmesi gereken gibi özelliklerle tanımlanır. Kadın bedeni hakkında çağrışımlar

kullanılırken daha ideal bir kadın portresinin karşısına istenmeyen, "ev" de kalacak olan kadın da inşa edilir. Evlenilecek ve eğlenilecek kız ikilikleri oluşturularak tasvip edilmeyen davranışlar da en az ideallikler kadar kategorileştirilir. Bu farklı toplumsal kadın temsillerinin yanında bedenlerin işlevleri de toplumsallaştırılarak bu kimliklere eklenir. Kadınlardan hem cinselliklerini basturmaları, gizlemeleri beklenir; hem bedenleri parçalanır, çeşitli organları seyirlik malzeme haline getirilir. Kadınların parçalarına odaklanılarak onun bütün olarak görülmesi engellenir ve de insan olmayan hayvanlarla bağdaştırılırlar.

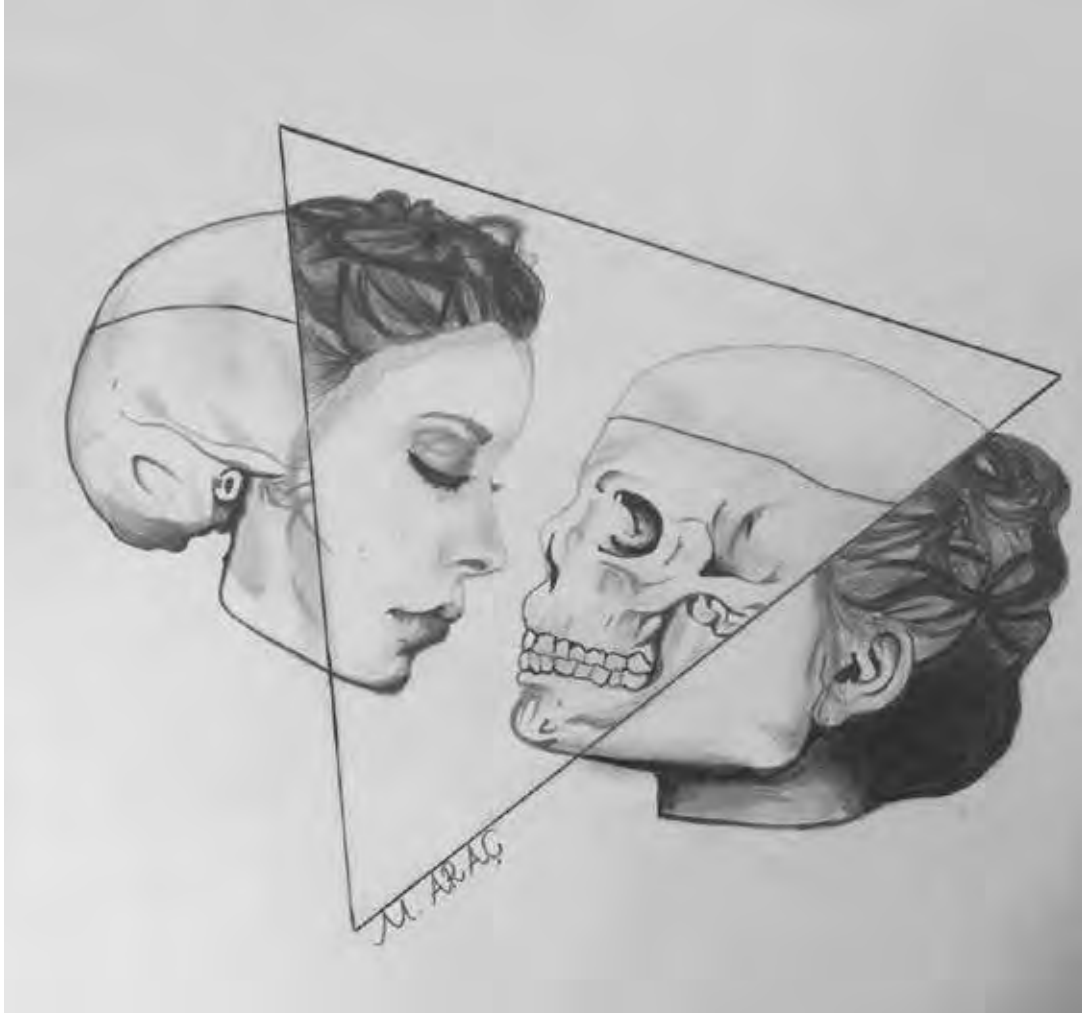
Bedenlerin etiketlenmesi cinsel yönelimlerin de kategorileştirilmesine, normal ve makbul olanın belirlenmesine sebep olur. Heteronormativite olarak adlandırılan bu durum Acar-Savran (2010)'ın belirttiği gibi üreme anatomisinin "tamamlayıcılığı" mistifikasyonu, cinselliği, özellikle de kadın cinselliğini salt üreme amaçlı olarak kurar ve cinselliğin karşı cinsellikle sınırlandırılmasına yol açar. Kadın cinselliği hazdan koparılır ve üremeyle özdeşleştirilir. Böylece üreme-cinsiyet-cinsellik tek bir bütün haline getirilir. Bu düzende lezbiyen ve biseksüel kadınların homofobik erkek düzende en başlarda (homoseksüel erkekler ve trans kadınlar derecesinde) görünmemesinin sebebi "erkekler" i reddetmenin "erkeklik" i reddetmekten daha az önemli ve görünür olmasıdır.

Kadın bedeninin kontrol altına alınması neoliberal düzende hâlâ önemini korurken ve otoriterleşen siyasal ortamda etkisini arttırmakla birlikte tarihin farklı dönemlerinde de var olmuştur. Beden, emek, cinsellik, sınıf, bilim gibi her alana ayrılamayacak bir biçimde ilişkiler bütünü olarak sızmıştır. Feminist güzergâhta "Bedenim benimdir.", "Özel olan politiktir." gibi söylemlerle -artık her ne kadar bazı çevreler tarafından dalgalara ayırma süreci doğru bulunmasa da- ikinci dalga zamanlarında görünür hale gelen, durumun, tarihinin ve kurulumunun analizi yapılmaya başlanan beden, hâlâ güncelliğini korumaktadır. Aynı zamanda değişen sosyal dinamiklerle başka konuları da gündeme taşımaktadır. Kürtaj, cinsel sağlık, cinsel yönelimler ve kimlik

meselelerinin; her ne kadar Batı'da çözülmüş (en azından yol alınmış) gibi görünse de gelişim süreçlerinin her coğrafi konumda aynı anda ve de lineer ilerlemediği, baskıcı rejimlerin tehditlerinin de arttığı düşünüldüğünde uzun süre daha güncel kalacağı öngörülebilir. Bu temel söylemler hakkında hâlâ tartışmaların yürüyor olması yeni alanların da var olmadığı anlamına gelmez. 90'larda Queer kuramla daha önceki feminist akımların da eleştirilmeye ve sorgulanmaya yeni bir açıdan başlanması, toplumsal cinsiyetin karşısına koyulan biyolojik cinsiyetin de kurulumunun araştırılmaya başlanması ve daha da önemli bu araştırma araçlarına yansıyan süreçlerin analizi de söylemlerin yapı-bozuma uğratılmasında önemli duraklardır.

Kaynakça

- Acar-Savran, G. (2010), Modern Tıp ve Bilimin Kadın Bedenini Denetleme Biçimi. II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları (s. 25) Kongre Kitabı, 23-30. Erişim adresi: <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/2kadinsagkong.pdf>
- Adams, C. J. (2019), *Etin Cinsel Politikası*, (s. 56) çev. G. Tezcan ve M. E. Boyacıoğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Mies, M., Bennholdt-Thomsen, V. ve Werlhof, C. (2008), *Son Sömürge: Kadımlar*, (s.103-105) çev. Y. Temurtürkan, İstanbul: İletişim Yayınları.

COVID-19 Salgınında Sağlık Çalışanlarının Yaşadıkları Üzerine

Eylem Yaren Yılmaz
İstanbul TÖK

Bu yazı Nisan 2020'de kaleme alınmıştır.

Yazı içerisindeki veriler o tarihe ait güncel verilerdir.

Aralık 2019'da Çin'de başlayan COVID-19 salgını, 10 Mart günü Sağlık Bakanı'nın açıklaması ile ülkemizde de resmen görülmeye başladı. Bugünlerde tüm dünyanın mücadele ettiği bu salgında sağlık çalışanlarının yok sayılmaz emeği bir kez daha gözler önüne serildi. Sağlık çalışanları bu süreçte bir yandan yakınları için endişelenirken bir yandan da hem kendilerini hem de insanları korumaya, tanı koymaya, tedavi etmeye çalışmaktadır.

Türkiye Psikiyatri Derneği, yayınladığı "Hekimler ve Sağlık Çalışanları İçin COVID-19 Korku ve Kaygısıyla Baş Etme Rehberi" (1) içerisinde bu dönemdeki artan sıkıntı hissini nedenlerini şöyle sıralamıştır:

- Bakım taleplerinde artış ve zorunlu koşullar (Uzun-süreklili- belirsiz çalışma saatleri)
- Sürekli enfeksiyon riski
- Kişisel koruyucu donanım eksikliği
- Tıbbi bakımın yanı sıra ruhsal destek sağlamak
- Salgın ortamlarında ruhsal sıkıntı (Psikolojik stres)

Sağlık çalışanlarının karşılaştıkları risk ve tehlikeler arasında sürekli enfeksiyon riskinin yanı sıra aşırı yorgunluk, mesleki tükenme, damgalanma, fiziksel ve psikolojik şiddet de yer almaktadır.

Sağlık çalışanları kendilerini ve ailelerini korumamaktadır. Çalışma sırasında şüphelendikleri hastalarına tanı koyamamakta, tanı koyamadığı hastalarına uygun takip ve izolasyon olanağı sunamamakta ve tanı koyduklarının tedavisini yapacak yer bulamamaktadır. Yaşanan endişe ve korku atmosferinin en önemli sebebi de gördükleri gerçekler ile hükümet tarafından yapılan

açıklamaların arasındaki farkın her geçen gün artmasıdır.

Kişisel Koruyucu Donanım Eksikliği

Salgının başladığı ilk günlerden itibaren kişisel koruyucu donanım eksikliği gündemde. Sağlık çalışanlarının öncelikle kendilerini korumaları gereken şu dönemde, her yanda "Ekipman eksikliği yok." denilirken aslında yaşananların ne olduğunu hepimiz bilmekteyiz.

Türk Tabipleri Birliği'nin (TTB), COVID-19 hastalığıyla mücadelede kritik önemde olan sağlık çalışanlarının virüse maruz kalma ihtimalini ölçmek amacıyla hazırladığı risk değerlendirmesi anketi 20 Mart 2020 tarihinde web tabanlı ve öz bildirime dayalı olarak başlatıldı. Anket ilk hafta uygulandığında 74 ilden yanıt veren 1820 sağlık çalışanı:

- %78'i N95 maskeye
- %74'ü siperlik ya da koruyucu gözlüğe
- %71'i tek kullanımlık önlük/tulumla
- %60'ı tıbbi maskeye
- %52'si önlük formaya
- %38'i de eldivene erişim konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtti. (2)

2. hafta değerlendirmesinde ise 1630 sağlık çalışanının yanıtlarına göre kişisel koruyucu donanım eksikliğinde az miktarda da olsa iyileşmeler görülmekle birlikte sorun yaşayanların oranı hala çok yüksektir. (3)

Unutulan başka bir gerçek ise birinci basamak sağlık hizmeti sunan sağlık çalışanlarının bu süreçte kişisel koruyucu donanım ihtiyacıdır. Birinci basamak sağlık hizmeti sunan sağlık çalışanları karşılarına gelen hastanın COVID-19 hastalığı olup olmadığını bilmeden, devlet tarafından gerekli kişisel koruyucu donanım sağlanmadan, kendi çabalarıyla korunmaya çalışarak mesleklerini yapmaya devam etmektedir.

Salgından Etkilenen Sağlık Çalışanları

Sağlık Bakanı Fahrettin Koca 1 Nisan 2020’de yaptığı açıklamada 601 sağlık çalışanının salgına yakalandığını belirtti. (4) İlk kez sağlık çalışanları için vaka sayısı açıklaması yaparken durumları hakkında herhangi bir bilgi vermedi. O günden bugüne dek sağlık çalışanlarının durumu hakkında hiçbir açıklama yapılmadı. Yitirdiğimiz sağlık çalışanı sayısı gün geçtikçe artarken gerçekleri saklama çabalarının sağlık çalışanlarının yaşamını korumadığını hepimiz bilmekteyiz!

Ne Yapmalı?

Salgın devam ettikçe sağlık çalışanlarına olan ihtiyaç her geçen gün artacaktır. Talepler şu şekilde sıralanabilir:

- Sağlık çalışanlarının iş yükünü azaltmak için sağlık çalışanı sayısı artırılmalıdır. Bunun için ihraç edilmiş veya Anayasa Mahkemesi kararıyla hukuksuzluğu ortaya konmuş güvenlik soruşturmalarından ret cevabı almış sağlık çalışanları görevlerine iade edilmelidir. Ayrıca atama bekleyen sağlık çalışanları da bir an önce atanmalıdır.
- Çalışma süreleri, dinlenme hakları; kendilerinin, hastalarının ve ailelerinin sağlıklarını gözetecek bir biçimde düzenlenmelidir.
- Sağlık çalışanlarının fiziki ve ruh sağlıklarının korunması, sağlık hizmetini vermeye devam etmelerinin güvence altına alınabilmesi için ihtiyaç duydukları izin vb. hakları kullandırılmalıdır.
- Sağlık çalışanlarının salgından korunması için belirli periyodlarla test ve semptom kontrolü yapılmalıdır.
- Koruyucu kişisel donanımları eksiksiz ve sürekli olarak devlet tarafından ücretsiz sağlanmalıdır. Aksi halde hiçbir sağlık çalışanı sağlık hizmeti vermeye zorlanamaz.
- Sağlık çalışanlarının düşünce ve ifade özgürlüğü hakkının, bilgiye ulaşma ve paylaşma haklarının kullanımı korunmalıdır. (5)

En temel çözüm, sağlık çalışanlarının bu süreçte “alışlarla” bastırılmaya çalışılan seslerini yükseltecek öz örgütlülüğü sağlayacak kanalları yaratmaktır. Dr. Coşkun Canıvar’ın sağlıkçılara çağrısında belirttiği kanal gibi “Hastane Salgın Komiteleri” kuralım... (6)

Kaynakça:

- 1) Türkiye Psikiyatri Derneği-Hekimler ve Sağlık Çalışanları İçin COVID-19 Korku ve Kaygısıyla Baş Etme Rehberi (2020)
- 2) TTB Sağlık Çalışanlarının COVID-19 Virüsüne Maruz Kalımına İlişkin Risk Değerlendirmesi Anketinin Ön Raporu <http://www.ttb.org.tr/915yi0z>
- 3) TTB Sağlık Çalışanlarının Risk Değerlendirmesi anketinde ikinci hafta sonuçları <http://www.ttb.org.tr/335yi1d>
- 4) Sağlık Bakanlığı 1 Nisan 2020 Bilim Kurulu sonrası açıklama metni <https://www.saglik.gov.tr/TR,64846/bakan-koca-disari-cikmayalim-viruse-firsat-tanimayalim.html>
- 5) TTB COVID-19: Hekimlerin (Sağlık Çalışanlarının) hak ve yükümlülükleri, Sağlık Bakanlığı ve işverenlerin sorumlulukları https://www.ttb.org.tr/kollar/COVID19/haber_goster.php?Guid=70e932ce-75a2-11ea-b329-aa051764b04_
- 6) Sağlıkçılara çağrı: “Hastane Salgın Komiteleri” kuralım... Dr. Coşkun Canıvar <https://sendika63.org/2020/03/saglikcilara-cagri-hastane-salgin-komiteleri-kuralim-581909/#more>

Salgın ve Görünmeyen Sancısı

ANTEP - TÖK

Yaşamı ve ölümü anlamlı kılan kurmuş olduğumuz anılar bütünüdür. İnsan dışındaki diğer tüm varlıklar içgüdüsel yaşarlar. Sadece insan hatırlama büyüklüğünde bulunur ve sadece insan yaratırken yok etme çılgınlığına sürüklenir. Covid19'un baş gösterdiği bu dönemde salgınların günümüzdeki etkilerini anlayabilmek için sağlık sistemindeki etkilerinin yanında tarihsel ve toplumsal boyutlarının da incelenmesi esaslı bütünsel bir yaklaşımla incelemek gerekir. Bu yaklaşım bizi hatırlamanın erdemine, güzelliğine ulaştırırken bugünleri daha iyi anlamamızı da sağlayacaktır.

M.Ö 2000 yıllarında yazıldığı tahmin edilen Gılgamış destanındaki şu kesit dikkat çekicidir: “Ey Tanrı'ların büyük ustası Enlil! Ah senin yaptığın bu tufan yerine, bir aslan kalkıp insanları azaltsa daha iyiydi! Senin yaptığın bu tufan yerine bir kurt kalkıp insanları azaltsa daha iyiydi! Senin yaptığın bu tufan yerine Veba tanrısı kalkıp insanlara bulaşsaydı daha iyiydi!” Destanın bu kesitinden de anlaşılacağı üzere insanların veba hastalığından çok korktuğu ve salgın kavramı ile hastalığa bir güç ve kutsiyet yükledikleri anlaşılmaktadır. Salgını Tanrı'nın cezası olarak gören bu anlayış günümüzdeki dinlerde de hala etkisini sürdürmektedir. Gılgamış destanında; Humbaba'yı-doğanın asıl koruyucusu- yok eden, Lilith'i yuvasından çıkaran, ormanı talan eden Gılgamış ölümsüz olmak isterken tüm sorunların başlangıç zincirini oluşturmuştur. Evet, bir ceza varsa da o da insanın doğa ile olan uyumsuzluğunun, hırslarının yarattığı talan zihniyetinin getirdiği bir cezadır.

Veba (kara ölüm), kolera, çiçek, sıtma, tifüs, frengi, grip, dizanteri, tifo vb. salgınlar milyonlarca insanın ölümüne sebebiyet vermiş hatta bazı dönemlerde nüfusun yalnız 1/3'ünü bırakacak kadar ciddi bir hal almıştır. Orta çağda çıkan veba salgını korkutucu bir hal almışken kadınların şeytanla anlaşma yaparak tüm insanlara veba yaydığı söylentileri yaşamın şifacısı olan kadının cadılaştırılmasına hizmet etmiş, yüzbinlerce kadının katledilmesinin başlangıcı olmuştur. Yaşamın şifacısı olan kadın, kilisenin emriyle bedeni ve zihni hedef alınmak üzere yakılarak katledilirken ölümlerin sorumlusu tutulmak istenmiştir. Salgına çözüm üretemeyen feodal zihniyet, kadını suçlu bularak daha da

çirkinleşmiş ve orta çağ dönemindeki en karanlık katliamlara neden olmuştur. Bu süreçte ölümden uzak durmaya çalışan insanlar, kendi yaşam alanlarına çekilip yaşadıkları sistemi sorgulamaya başlamışlardır. Yaşadığımız 21.yüzyıldaki kadın mücadelesiyle beraber büyük gelişmeler yaşanıyor olsa da erk anlayışın tekelindeki tıbbın, bugün dahi kadınları görmezlikten gelmede ınat ettiğini söyleyebiliriz. Covid19 salgınında; kadınların ne kadar etkilendiği, hamile kadınların salgınla nasıl baş edeceği üzerine derin araştırmalar yapılmamıştır. Yapılan hayvan deneylerinde sadece erkek denekler kullanılmıştır. (Bugün talan zihniyetinin hayvanlara yaklaşımındaki çığırkanlık, sömürme istemi apayrı bir durum olduğu için ayrı bir inceleme konusudur fakat modern tıbbın bu yaklaşımı dahi düşündürücüdür.) Tüm dünyada Covid19 salgını ile mücadelenin bir parçası olarak görülen karantina sürecinde kadın cinayetleri daha fazla artmış, şüpheli ölümler ve kayıplar görünmez kılınmaya çalışılmıştır. Gülistan Doku hala bulunamadı ve şiddet hala çözülmeyen toplumsal bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Bu durumları göz önüne aldığımızda eşit, özgür bir dünya için tarihte ateşlere maruz kalmış kadınların öncülüğündeki mücadelenin daha güçlü verilmesi gerektiğini söylemek yerinde olacaktır.

Salgınlar tarih boyunca birçok savaşın seyrini değiştirirken savaş aracı olarak kullanılan küçük mikroorganizmaların koskoca devletleri nasıl yıktığı tarihin şahitliğinde yaşanmıştır. Moğollar orta çağda yine onların aşamaması için yapılan sağlam kalelere vebadan ölen askerlerini ve yakın köylerdeki mezarlardan çıkardıkları hastalıklı ölü bedenleri mancınıklarla kale içine fırlatarak ölü bedenleri biyolojik savaş aracı olarak kullanmıştır. Bu yaptığı uygulama ile insana, insan yaşamına, insan cesedine olan saygısızlığını gözler önüne sermiş ve mezarlıkların açılması gibi çirkin bir zihniyetin günümüze kadar gelmesinde bir pay sahibi olmuştur. Ölüme bile saygı göstermeyen bir zihniyetin yazdığı tarih kandan vahşetten ibaret olmuştur.

1918 pandemisi diye geçen İspanyol gribi birinci dünya savaşında milyonların ölmesine sebep olurken-tabi savaş bittikten sonra salgın gündemleşmiş- Bezençon'un “insanlar sinekler gibi ölüyordu” diye tarif

ettiği salgın, büyük hırsızların kapışmasında sadece güç için gereken sayı azlığı olarak gündeme gelebilmiştir. 20. yüzyıldaki savaşlarda beslenme yetersizlikleri, hijyensiz koşullar nedeniyle dizanteri sıtma gibi hastalıklara yakalanan askerler savaşmadan(!) ölümün soğuk yüzüyle karşılaşmışlardır. Savaş, her türlü ahlaki ve etik değeri yok ederek merkezine sermaye kazanımını esas alan antitoplumsal patolojik bir süreçtir. Salgın bu patolojik süreçte etkisini daha fazla yayarak arttırmıştır.

Modern çağda da salgın sürecinin gölgesinde kalan veya gölgesinde bırakılmaya çalışılan olaylar da yaşan-
dı yaşanmaya da devam ediyor: Sağlık Bakanı, 2020 yılı 10 Mart gecesinde Türkiye’de ilk Covid19 vakasının ortaya çıktığını duyuruyor. Sonraki her gün her sitede ve her yetkili kişiden “Çin’in Wuhan kentinde ortaya çıkan ...” sözleri ile başlayan tamamen resmi ve soğuk açıklamalar gündemi, gündemle birlikte hayatlarımızı etki altına almaya başladı. Diğer yandan direkt olarak etkilediği hastalar ile ilgili de ne yazık ki elimizde şeffaf bir sayı yok. “Sayılan” can kayıplarını, kayıpların hikayelerini şu an için bildirmiyorlar ve bildirilmeye başlandığı ilk günden itibaren gerek TTB gerek diğer sağlık meslek örgütleri açıklanan sayıların şeffaf bir şekilde paylaşılması gerektiğini ifade eden açıklamalar yapmak zorunda kalmıştır. Bununla beraber Covid-19 salgını Türkiye’de birçok talanı göstermeyen bir örtü görevi de görmüştür. Gündeme geldiği günden beri kurutacağı su kaynaklarından çıkacak hafriyatına, yok edilecek ormanından arttıracığı deprem riskine kadar baştan sona doğaya açılmış bir savaş olarak nitelendirilen Kanal İstanbul Projesinin ilk ihalesi maskeli şirket temsilcileri tarafından sosyal mesafe korunak yapılarak gerçekleştirildi. Yerel demokrasiyi hazmedemeyen iktidar mekanizması halkın tepki gösteremeyeceği bu süreçte adeta Covid-19’un siyasi tipi gibi belediyeleri enfekte etti. Cezaevlerinde salgınla beraber artan hak ihlalleri açlık grevlerini de beraberinde getirdi. İstanbul sözleşmesini uygulamayan iktidar, salgın sürecini bir nimet bilerek yürürlükten kaldırmaya çalıştı. İktidarın verdiği son verilere göre vaka sayısının 1 milyon 748 binlere, ölüm sayısının 16 binlere ulaştığı bugünlerde; sağlık sisteminin nasıl işlediği üzerine bilgisi olmayan halk

hala yetersiz, sağlıksız çalışma şartlarında hizmet veren, vermeye çalışan sağlık emekçilerini balkondan alkışlamaktadır. Tepkisiz ve iradesiz bırakılan bir halk sağlıklı olabilme halinden yoksun olduğundan özelde bireyin, genelde toplumun özbilincinin oluşması, oluşturulması gerekmektedir.

Kapitalist Modernite; kendini uygarlığın zirvesi, modernite besleyicisi liberalizmi insanı yücelten bir sistem olarak konumlandırırsa da asıl gerçek koskocaman bir talan zihniyetinin sistemleşmiş hali olduğudur. Bu durum ulus devlet modeliyle daha da sistematik bir hale dönüştürülmüştür. Sömürge bir kıta olan Afrika kıtasında Covid-19’dan 3,3 milyon insanın öleceği öngörülse de ne BM’nin ne de DSÖ’nün bu vahşeti engellemek için herhangi bir çalışması olmamıştır. Evrensel insan hakları bildirgesinde her insanın yaşama hakkının olduğu söylenirken gerçekte olan ise nefes alamayacak kadar daraltılan yaşam alanlarımızın olduğu gerçeğidir. Bu dar yaşam alanlarının yanında doğanın hunharca yok edilmesi ve batan gemide ilk kurtarılabilecek olanın sermaye sahipleri olması gerçeklerini düşündükçe de uygarlık seviyesinin ne olduğu, nerede olduğu müthiş düşündürücü gelmektedir. Son verilere göre milyonerler devlet gölgesi altında zenginliklerini arttırırken alt-orta kesim ise sosyoekonomik açıdan daha da kötü, zorlu bir sürece giriyor. Bu salgın bize zincirlerimizi farkettermeli. Salgından sonra yaşamı sağlıksızlaştıran her şeye dur dedirtmelidir. Salgın bize toplumsal, küresel dayanışmanın olması gerektiğini, gündemde tutulmayan ekolojik krizin nükleer santrallerden daha önemli olduğunu ve en önemlisi insan yaşamının biriktirdiği tüm değerlerin birden yok olabileceği gerçeğini gösterdi. Gördüğümüz üzere salgınlar; dönemin şartlarına göre farklı yaşansa da bizim temel almamız gereken halkların, insanların yaşamına ve doğaya verilen değer noktası olmalıdır. Salgın görünmeyenlerin sancılarını da hissedilebilir bir hale getirdi getirmesine de fakat insanda bu sancıları görmeye çalışan, görebilen, görüp hissedebilen bir parça yürek kalmış mıdır kaldı mı; önemli olan bu kısmı da değerli okuyucularımıza bir tartışma konusu olarak öneriyoruz. Pusulanızda sevginin eksik olmaması dileğiyle...

Sağlığın Toplumsallaşması

URFA-TÖK

Sağlık tarihi insanlığın ortaya çıkması ile başlamıştır. Sağlık, toplumun kendi varlığını sürdürmek için ürettiği alanların başında gelmiştir. Toplumun gelişmesiyle bir sağlık birikimi ve kültürü açığa çıkmıştır. Bu birikime toplumda her birey olabildiğince katılmıştır. Bu yazının konusu sağlığın demokratikleştirilmesi ve toplumsallığı üzerinedir. Amacımız bunun yol ve yöntemlerine bir nebze de olsa ışık tutmaktır. Peki tarihi toplumun tarihi ile eş değer dediğimiz ve şu ana kadar insanlığın bilgi birikimleriyle gelen sağlık nasıl oldu da kendi özgürlükçü zemininden çıktı? Bu soru'nun kökenlerini tarihsel olaylarla birlikte ortaya çıkarmak günümüzdeki problemleri de kavramamıza yardımcı olacaktır.

Toplumun ilk sağlıkçıları kadınlardı. Toplayıcı olan kadın doğayı tanımada ilerlemişti. Tarihin ilk botanikçileri de diyebileceğimiz kadınlar çevredeki bitkileri de tanıyorlardı. Kadınlar, çocukların büyütülmesinde daha çok rol aldıkları için insan bedenini tanımada öndeydiler. Bunların getirisi olarak doğal bir sağlıkçı rolü oynamışlardır. Bu rollerinde toplumsal yararı gözetmişlerdir. Bu bilgileri bir iktidar tekeli oluşturmak için kullanmadıklarını söyleyebiliriz. İktidar zihniyeti kadını her alanda geriletip tüm birikimleri kendi tekeline geçirmiştir. Sağlık da bununla paralel bir süreç izlemiştir.

Neolitiğin beşiği olan Mezopotamya'da sağlıkçıları ve şifacılar kadınlar iken devletli sistemle birlikte bu durumun tersine dönüp sağlığın rahipler özelinde iktidarın tekeline geçtiğini görürüz. Mısır Uygarlığı'nda da vezir İmhotep tanrılaştırılarak kutsanmış sağlık tanrısı olmuştur. Antik Yunan'a ait buluntularda şifacılıkta yalnız kadınların olduğunu görürüz. İlerleyen süreçlerde bu durum tersine dönmeye başlar. Hygeia -Sağlık Tanrısının kızı- sağlığın korunması ve beslenme ile ilgili reçeteler verirdi. Giderek bu durum değişir. Cerrahi yöntemler ve ilaçla tedavi ön plana çıkar. Sağlıktan kadının uzaklaşması, koruyucu sağlığın yerine tedaviyi ön plana koyan anlayışın gelişmesine zemin hazırlar. Delphi Tapınağında Pytia adında bir tanrıça her türlü

sağlık ve tedavi işi ile ilgilenirken bu tapınağın daha sonra bu tanrıçayı yok eden Apollo'ya adanması acı bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Hipokrat okuluna kadınları almaz ve hekimlikle filozofluğu ayırırdı. Bu durum, ilerleyen süreçlerde sağlığın diğer olgulardan arındırılıp bedene indirgenmesinin temelini atar. Engizisyona gelindiğinde ise modern doktor ortaya çıkmak üzeredir. Engizisyon, kadınları kırımdan geçirdi ve şifacı kadınları büyücü ilan etti. Ölüm emri verilmiş bir kadın en ağır işkencelerden geçirilip konuşturulmaya çalışılır ve bilgileri alınır. Böylece cadı avları ile birlikte kilise bünyesinde hukuk ve tıp okulları oluşturuldu. Kilisenin tıp okullarına kadınların alınması yasaktı. Florence Nightingale'e gelindiğinde ise artık kadın özne değil yardımcı konumda kalmıştı.

Bu gelişen süreçlerde toplum da büyük darbe aldı. Sağlık bilgisinden yoksun kaldı. Sağlık bilgisi artık iktidarın eline geçmişti. İktidar sağlık boyutuyla toplumu esaret altına aldı. Sağlıkla ilgili sorunları incelerken bu çerçeveden bakmak kendisini gizlemiş asıl etkenleri ortaya çıkaracaktır. Toplumun, doğanın ve bireyin iyilik hali göz ardı edilmekte ve insanın bütünlüklü varoluşunu sağlayan kültürel, siyasal ve kimlikssel vs. birçok nokta üzerinde durulmamakta. Pratiklerde bireyin sadece fiziksel hali ile ilgilenilmektedir. Sanki yaşam sadece biyolojikmiş gibi. Böylece hastalık ve tedavi kavramları kültürel ve geleneksel duygulanım durumlarından arındırılarak tamamıyla mekanik bir arz-talep döngüsüne dönüştürülmüştür. Hastalık etkenleri incelenirken oldukça yüzeysel yaklaşılır. Asıl hastalığın nedenleri ile ilgilenilmez. Bu sebeple bırakalım bir çözümün bulunmasını yeni sorunların yaratılmasından öteye gidilemez. Örneğin birçok hastalığın sebebi aşırı kentleşme olmasına rağmen bu durum gündeme alınmaz ve getirilen çözümlerin de bu konuda herhangi bir sonuç alıcılığı yoktur. Hatta hastanelerin merkezi yerlere yapılması ile insanlar adeta kentlere davet edilir. Şu an günümüzde sağlık bir sektör haline getirilip paraya indirgenmiştir. Sağlık sektörü şu an çoğu ülkede

en fazla kar getiren alanların başında gelir. Her sermaye alanında olduğu gibi sağlıkta da karın artması için tüketicinin olabildiğince artması gerekir. Bunun için suni ihtiyaçlar yaratılır ve gerekirse hastalıklar tetiklenir. Bu yüzdendir ki koruyucu sağlık bakışı geri planda bırakılmıştır ve “Aslolan tedavidir.” anlayışı geliştirilmiştir.

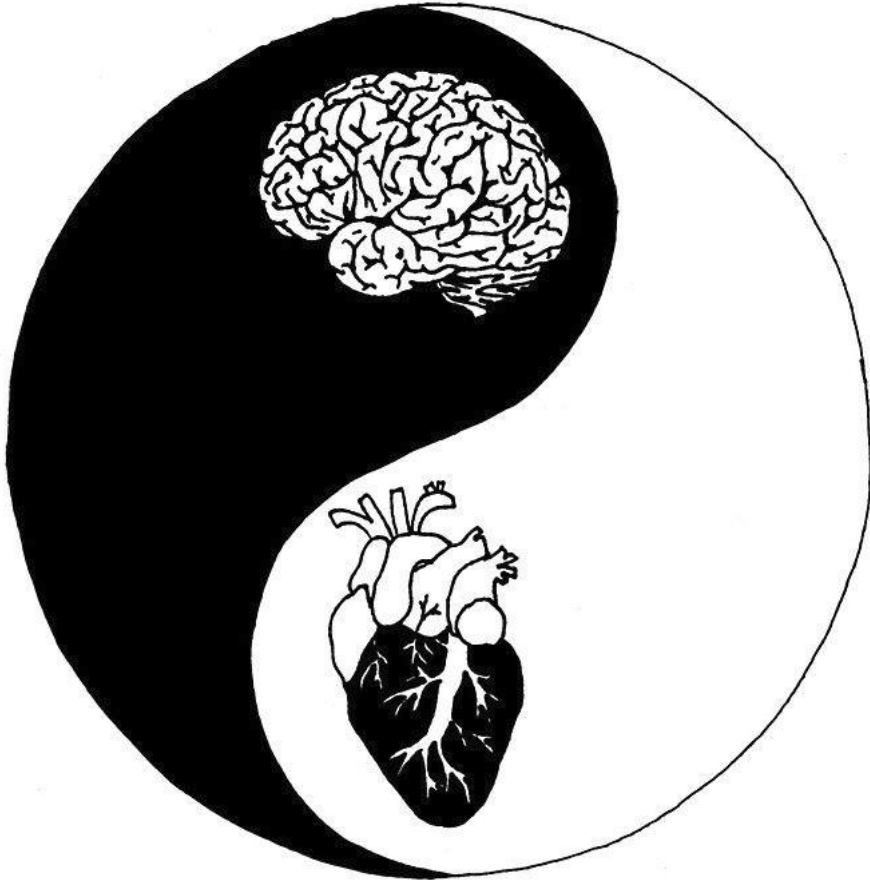
Tedavinin verildiği yerler olan hastaneler merkezleştirilmiştir. Oldukça büyük inşa edilmeye çalışılır. Nasıl ki iktidar tek bir yerde toplatılmaya çalışılıyorsa bütün tedavilerin de tek bir merkezde yapılmasına özen gösterilir. Tüm bu hastalıkların bir yerde toplatılmaya çalışılmasının insanlığa hediyesi, insanlarda hiç olmayacak hastalıkların oluşmasıdır. Nitekim hastane enfeksiyonları gibi olgular ortaya çıkmıştır. Sağlığın kendini üretim aşamasındaki ilişkilerinde bir sömürü ve hiyerarşinin olduğu görülür. Bu ilişkilerin kendisi bile hastalık üretir. Nitekim günden güne artan sağlıkçıların intiharları da bu durumun bir göstergesidir. Bu durumların oluşmasının nedeni sağlık algısının çarpıtılmasıdır. Toplumun ve bireyin kendi kendine yetebilme yeteneği ve deneyimi yok sayılarak sadece dışarıdan sistematik ve teknolojik müdahalelerle iyileşme algısı yaratıldı. Bu bir bağımlılık durumu geliştirmiştir. Toplumun öz savunmalarından biri olan sağlığın bağımlı olması toplumun esaret altına alınmasında büyük rol oynamıştır. Sağlık sistemine toplum 3 şekilde bağımlı kılınmıştır. Bedenin bağımlılığı, sağlık hizmetine bağımlılık ve sağlık bilgisine bağımlılık olarak bu 3 mekanizmayı belirtebiliriz. Modern tıp bedeni parçalara ayırıp nesneleştirmiştir. Herkesin kendi doktoru olduğu toplumun beden bilgisi alınarak bu bilgi topluma yabancılaştırılmıştır. Bu yabancılaştırma ile beden üzerinde kontrol sağlanmış ve bilgi manipülasyonu ile beden yönetiminde bağımlılık yaratılmıştır. Örneğin binyıllar boyunca kendi bedeni üzerinde söz sahibi olan kadınların yaşadığı süreçler artık doktor kontrolüne bırakılmıştır. Sağlık hizmetini sadece devlet ve onay verdiği kurumlar yapabilir. Ayrıca bu kurumlarda çalışanlar da devletin kurumlarında eğitim görmüş olmalıdır. Bu durum sağ-

lık hizmetinde toplumun devlete ve iktidara muhtaç duruma gelmesine yol açar. Birçok salgın, doğal afet ve savaş gibi durumlarda devlet kurumları işlevsiz kalınca toplum çaresiz kalıyor. Halkın sağlık durumu çok kötü boyutlara varıyor. Şu an güncelde yaşanan Koronavirüs salgını karşısında dünyanın en iyi sağlık sistemine sahip olduğu söylenen ülkelerin sağlık sistemleri de bu yüzden çökmüştür. Sağlık bilgisi laboratuvar ortamında edinilen bilgiye indirgenmiştir. Burada bilim egemenliğinde (pozitivizm) toplumsal bilgi reddedilir. Sağlık bilgisi sadece belirli yerlerde üretildiği gibi bu bilgilere belirli yerlerde belirli kişiler ulaşabilir. Tıp eğitimi 4 duvar arasında halktan kopuk bir şekilde yapılıyor. Toplum tamamen bu süreçlerin dışında tutuluyor. Sağlık bilgisinden yoksun kalan toplum, bu bilgiyi elinde tutanlara mecbur bırakılmıştır. Binyıllardır ebeler tarafından gerçekleştirilen doğum olayını bile yapamaz konuma getirilmiştir. Değinen ve değinilmeyen bu çarpıklıkların bir nedeni de söz hakkının olmamasıdır. Toplum edilgen bırakılmıştır. Silahlanmaya sağlıktan daha fazla bütçe ayrıldığında toplumun burada bir iradesi yoktur. Bunun gibi, sağlık hizmetlerinin örgütlenmesinde, sağlık politikalarının oluşturulmasında ve değerlendirilmesi gibi süreçlerde de rolü yoktur.

Bugün insanların, canlıların ve doğanın sağlıklı yaşaması için sağlıkta zihniyet dönüşümü şarttır. Burada ki hedef sağlık hizmetlerinin demokratikleştirilmesi ve toplumun kendine yeterliliğinin sağlanmasıdır. Kadının, toplumun ve doğanın özgürleştirilmesidir. Burada özgürlük kavramı kritiktir. Sağlığın özgürlük ile beraber tartışılması gerekir. Bu temelde sağlığın tanımı başta olmak üzere yeni baştan bir sağlık bakışı oluşturulmalıdır. Burada bazılarını şu şekilde açabiliriz: Sağlık sisteminin içinde bulunan katı hiyerarşi ve profesyonelleşme ile mücadele edilmelidir. Yerine amatör ruhla iş bölümünü esas alan bir anlayış geliştirilmelidir. Sağlık bilgisinin tüm toplum kesimlerine ulaştırılması gerekir. Bununla beraber binyılların birikimi olan geleneksel bilgilerin de reddedilmemesi gerekir. Bu paylaşımlar anadilde, eril

olmayan bir dil ve yöntemle yapılmalıdır. Tıp eğitimi bu amaca uygun yapılmalıdır. Doğa ile olan ilişkilerin tahakküm ve sömürüye dayalı olmaması gerekir. Doğa ile barışık ve onunla beraber ilerleyen sağlık çalışmaları yapılmalıdır. Bununla beraber başta kent ve kır olmak üzere yaşam alanlarının bu birlikteliğe göre oluşturulması gerekir. Tarım ve sanayi başta olmak üzere üretim alanlarının toplum ve doğa sağlığına olan etkilerinin denetlenmesi gerekir. Sağlık kar alanı olarak görülen bir sektör olmaktan çıkarılmalıdır. Bu sektörün karını arttırma işlevi gören bilim, toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden düşünülmelidir. Ücretsiz ve ulaşılabilir sağlık hizmeti amaçlanmalıdır. Tedaviyi esas alan değil koruyucu sağlık hizmetlerini esas alan

sağlık sistemleri inşa edilmelidir. Tıbbi bakıma ihtiyacı günden güne artan değil kendi kendine yeten toplum hedeflenmelidir. Bunun için iktidar ve sömürüye dayalı olmayan kurumlar inşa edilmelidir. Bu kurumlara halkın katılımı sağlanmalıdır. Sağlığı etkileyen tüm alanlarda ve karar süreçlerinde toplum söyleyebilmeli ve özne olmalıdır. Bu kurumlar merkezi değil yerelliği esas almalıdır. Demokrasi başta olmak üzere tüm kaynaklar güçlendirilmelidir. Görüldüğü üzere sağlığın toplumsallaşma çalışmaları sağlık alanını aşan çalışmalardır. Bu çalışmaların sonucundaki kazanımlar da sağlığı aşacak düzeyde toplumsal özgürlüğe yol açacaktır.

Sosyal İyilik Hali ve Ekolojik Kriz

Rüveyda CAN
Antep TÖK

Tüm kadim bilgilere, dinlere, bilimsel değerlendirmelere, felsefeye ve sanata baktığımızda tüm insanlığın gözlemlediği ve hayran kaldığı bir gerçeklik var ki o da doğadaki denge ve uyumdur. Bu denge ve uyuma insanlık başlarda hayranlık duymuş, bu durumu bozmamak adına doğayla iç içe ve barış halinde yaşamıştır. Doğanın kendi iç işleyişinde olan bazı doğal afetlerine cevap bulamadığı zamanlarda da doğaya hayranlık beslerken aynı zamanda kutsallık da atfetmiştir. Özellikle insanlığın ilk ekonomik faaliyeti olan avcılık ve toplayıcılıkta, sonrasında neolitik devrimle tarıma geçişte bu hayranlık ve kutsallık somut bir şekilde kendini eski inançlarda göstermektedir.

Peki ne oldu da doğaya kutsallık atfeden insanlık doğaya geri dönülmez zararlar vermeye başladı? Hangi noktada doğa ve toplum arasındaki bağ kopmaya başladı? Bu topluca verilen bir karar mıydı? Tüm insanlar mı bunu istedi? İnsanlık doğaya zarar verdiğinin farkında mı değildi yoksa farkındaydı da başlarda ona küçük gelen bu zararları görmezden mi geldi? İnsanlık doğaya verilen bu zararlar birikip somut bir şekilde görülmeye başladıktan sonra neden bu durumu kabullenip çözüm üretmeye doğaya zarar vermeye son vermiyor? Geçici çözümlere odaklanıp temel çözümü es mi geçiyor?

Bu yazıdaki amacım bu sorulardan yola çıkarak başta ekolojik bilinç kazanmak ve kazandırmaya çalışmaktır.

“Bu sayının teması ‘sağlığı yeniden düşünmek’ iken ekolojik bilinç kazandırmak neden?” gibi sorular sorulacaktır. Bu sorulara cevap vermeden sağlığın tanımını tekrar hatırlamamızın yerinde olduğunu düşünüyorum. Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil; bedensel, zihinsel ve sosyal tam iyilik halidir. Bu tanımındaki sosyal iyilik halinin nelere bağlı olduğunu daha yakından irdeleyip ekolojik bilinci bu şekilde açacağım.

Birey çevreden soyutlanamaz, o toplumun bir parçasıdır. Yalnız olduğu anlar elbette olacaktır, olma-

lıdır da. Bununla birlikte bağlı olduğu topluluktan tamamen kopması söz konusu değildir. Bu yüzden birey her ne kadar bedensel ve zihinsel tam iyilik hali içinde olmasına rağmen toplumla ilişkisi zayıflamış ya da yok olmuşsa bu bireye sağlıklı denilemez. Bir birey cinsel yöneliminden dolayı ötekileştiriliyorsa, bulunduğu sosyoekonomik konumu yaşam kalitesini düşürüyorsa, kendi ailesindeki bireylerin kişisel sorunlarından yaşadığı olumsuzluklardan bihaberse, aylarca iş bulamayıp işsizliğin yol açtığı bütün problemleri tek başına aşmaya çalışıyorsa, gün sonunda aç kalma kaygısı taşıyorsa bu bireyin sosyal iyilik halinin olmadığını dolayısıyla sağlıklı olmadığını pekâlâ söyleyebiliriz.

Bireyin topluma ya da tüm toplumun bireye yabancılaştığını gözlemliyoruz bu durumlarda. Bu yüzden ki sosyal iyilik halinin oluşunda ve devam etmesinde tek tek bireyler değil tüm toplum sorumludur. Ötekileştirme, işsizlik, yoksulluk, eğitimde fırsat eşitsizliği, günün her saatinde güvende olamama hissi, doğru bilgiye/habere ulaşamama ve daima mutluluk peşinde koşup onu bulamama hissi... Tüm bu durumlar bireylerin birbirine yabancılaşması üzerine başlıyor.

Bu yabancılaştırma politikasının pratiğe geçmesi epey zaman aldı. Çünkü güncel tarihin en eski çağlarında tüm insanlık birbirine sıkı sıkıya bağlıydılar. Özel mülkiyetin olmaması, birikim yapmanın en büyük günahlardan sayılması, var olan kaynakların adaletli bir şekilde paylaşılması, rekabetin değil birlikte yaşama sevincin ön planda olmasından insanların bir arada barış içinde ve birbirlerinden memnun bir şekilde yaşamış olduklarını anlayabiliyoruz. Burada dikkatinizi çekeceğim başka bir konu daha var; insanlar bu dönemde sadece birbirleriyle değil doğayla da barış ve dostluk içindeydiler. Yazının başlarında bahsettiğim doğadaki denge ve uyuma hayranlık ve doğaya atfedilen kutsallık vardı bu dönemlerde. Doğayla iç içe bir yaşam, doğadaki uyuma saygı ve sevgi vardı. Özellikle toplayıcılıkla geçimini sağlayan topluluklar doğayı daha yakından gözlemleyebilme şansını yakaladı. Doğadan kastım

sadece bitkiler değil, tüm canlı ve cansız varlıklardır. Bunu belirtme sebebim olası yanlış anlamaların önüne geçmektir. Özellikle kadınlar tarafından doğa gözlemlendi, hayvanlar evcilleştirildi ve tarıma geçilebildi. Bu yüzdendir ki o dönemlerde doğaya verilen saygı ve duyulan hayranlık aynı zamanda kadın için de geçerliydi. Kadının da bir kutsallığı vardı, ona da hayranlık duyuluyordu. Arkeolojik kazılarda bulunan en eski heykellerin ana-kadın tanrıça oluşlarından, doğa-ana, toprak-ana söylemlerinden ve doğayla biyolojik benzerliğinin (doğurgan özelliği, her ay kendini yenilemesi) olduğu düşüncelerinden kadına verilen değeri görebiliyoruz. Tekrar günümüze gelecek olursak insanların sadece birbirleriyle değil doğayla da yabancılaştığına ve onu kendi malı gibi kullandığına şahit oluyoruz. Değil kutsallık atfetmek doğaya bir nesne muamelesi yapılmaktadır. Hatta kimi inançlarda doğadaki her varlığın sadece ve sadece insan için yaratıldığı düşüncesi hâkimdir. Şahit olduğumuz başka bir nokta var ki o da şöyle; kadının bedenindeki her bir kısmın reklam sektörlerinde bir meta olarak kullanılması, kadın emeğinin hem aile yaşamında hem iş yaşamında yok sayılması, kadına yönelik şiddetlerin ve cinayetlerin katlanarak artması ve sosyal yaşamda erkek ile eşit olmaması gibi patriarkal düzenin yol açtığı sorunlardır.

Sosyal iyilik halini açmaya çalışırken günümüz ve insanlığın en eski toplumlarındaki insan-insan, insan-doğa ilişkisini ve kadının konumunu karşılatırmış oldum. Bunun nedeni de aslında bu üç olgunun birbiriyle kopmaz bir bağının olduğunu düşünmemdir. Birbirlerine güç katıp birbirlerinden beslenen bu üç olguyu parça parça düşünüp bunlara çözüm getirmeye çalışmak sadece vicdanen rahatlatacaktır bizi, somut bir çözüm istiyorsak bu üç olguyu bir bütün şekilde düşünmek ve çözüm bulmak gerekir.

Patriarkal düzen önce kadına verilen değeri ve kutsallığı tamamen yok edip onu ikinci ve zayıf bir cins olarak tanımladı. Daha sonra iktidar sadece kadını değil ailedeki erkekleri de sömürmeye başladı, böylece

insanın insanı sömürmesi başladı. İnsan hem kendine hem emeğine hem de emek vererek ortaya koyduğu ürünlere yabancılaştı. İnsanın insanı sömürmesi ve emek gaspı devam etmesi insan-insan ilişkisinde tamamen bozulmalara, yıkımlara ve nihayet toplumsal krizlere neden oldu. İnsan da diğer canlılar gibi doğanın bir parçası olduğu için insan kendinden başka diğer insanlara yabancılaşırken doğaya da yabancılaştı ve doğaya verdiği zararı göremez oldu. Doğayı fabrikadan çıkan herhangi bir ürün gibi görüp onu dilediğince kullanmayı istediği zaman tekrar sahip olabileceğini sanarak doğada yarattığı tahribatlar hızla artarak devam etti.

Hava kirliliği, deniz ve ırmakların kirliliği, aşırı yağış ve seller, ormanların yok edilmesi ve buna bağlı kuraklaşma ve çölleşme, iklim değişiklikleri, küresel ısınma ve buna bağlı buzların hızla erimeye başlamasıyla birçok canlı türünün nesli tükendi. Bu gibi sorunlar felaket alarmı verince doğayla barışık halde yaşamak gündemleştirdi ve çevre korumacılık anlayışı yerleşti. Atakerkil-devletçi iktidar çevre sorunlarında fosil yakıtları, teknolojiyi ve tüketim toplumunu sorumlu tuttu/tutmaya devam ediyor. Oysaki sorumlu tuttuğu bu yan olgular da kendi sisteminin (sistemsizliğinin) ürünleridir. Aynı zamanda söz konusu olan şey çevre sorunu değil ekolojik krizdir. Toplumsal sistem krizinin neden olduğu aşırı nüfus artışları ve kentlerin büyüyüp kırsal alanların iyice küçülmesi de ekolojik krizi daha çok besledi ve derinleşmesine neden oldu. Bu noktada ekolojinin tanımını yapıp üzerine birkaç cümle yazmanın ekolojik krizi daha iyi kavramamızı sağlayacağını düşünüyorum.

Ekoloji sadece çevre bilimi ya da doğa felaketlerini araştıran bir bilim dalı değildir. Kuşkusuz bunları da içine alır ama tek amacı bu değildir. Ekoloji; insanı ve toplumu ele alarak atakerkil-devletçi sistemin insan-insan ve insan-doğa ilişkilerinde yarattığı uçurumu kapatmayı amaçlar. Ekoloji doğayla dostluktur, doğa ve toplumun barışık halde iç içe olduğu yaşamdır. Ekoloji tüm dünyanın üzerinde yoğunlaşması gereken bir bilim dalıdır. Ekoloji sadece ekolojistlerin alanı olmamalıdır.

İnsana ve doğaya dokunan tüm meslekler ekoloji ile ilgili konuşabilmelidir onu yorumlamalıdır. Kendimden örnek vermekle bunu daha iyi açıklayabileceğime inanıyorum. Hekim adayı olarak sağlık tanımındaki sosyal iyilik halinin oluşunun ekolojik krizlerin sona erdiği yaşamda mümkün olduğunu düşünüyorum. Buna benzer birçok noktayı herkes kendi yaşamlarında bulabilir. Ama bir gerçeklik var ki o da ekolojik bilinç kazanmadan fikir de edinemeyiz, hiçbir eyleme de geçemeyiz. Ekolojik bilinç kazanmayı kendime dert etmeseydim belki yakaladığım bu noktayı hiçbir zaman fark etmeyecektim. Bu yüzden herkesin bunu kendine dert etmesi ekolojik krizin sona ermesindeki ilk adımdır.

Buraya kadar kadın sömürsünün, toplumsal krizlerin ve ekolojik krizlerin birbiriyle olan bağlantısını ifade etmeye çalıştım. Buradan yola çıkarak kadın özgürlük hareketi başarıya ulaşmadan ve toplumsal sistem krizi sona ermeden ekolojik krizin çözüme kavuşması söz konusu değildir diyebilir miyiz? Ataerkil düzen değişmedikçe kadının toplumsal yaşamdaki konumunun yükselmeyeceğini buna bağlı olarak erkeğin kadını sömürmeye devam edeceğini buna da bağlı olarak toplumsal krizlerin (işsizlik, açlık, yoksulluk, tembellik, intihar düşüncelerinin yaygınlığı vb.) devam edeceğini pekâlâ söyleyebiliriz. İnsanın da doğanın bir parçası olduğunu bu yüzden toplumsal krizlerin elbette eninde sonunda doğaya zarar verip ekolojik krizlere neden olacağını vurgulamak yerinde olacaktır. Bu yüzden kadın özgürlük hareketinin, insan-insan ve insan doğa ilişkilerinin felsefi, ideolojik, kültürel ve bilimsel açıdan yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bununla birlikte ekolojik bilinç kazanmak ve felsefesini doğru anlamak, zihinlerimizde bin yıllardır yaratılan tahribatları silmek ve yaşamın her alanında yeni bir zihniyet mücadelesi vermek gerekmektedir. Doğaya ve toplumsallığa yabancılaşmış insanın, tekrar kendi özüne dönmesi, ancak zihin ve vicdanda yapacağı büyük dönüşümü gerçekleştirmesi ve doğa-evrene öz eleştirisel tutum sergilemesi gerektiğini bilmelidir. Doğanın bir parçası olan insan,

tarihte nasıl ki doğayla uyumu ve dostluğu esas alarak yaşamını geliştirmişse, bugün de krizdeki yaşamını düzlüğe çıkarmak için doğayla uyumu ve dostluğu esas alan bir yaşamı esas almalıdır.

Bu çizgide mücadele veren ve sorunlara çözümler arayan çeşitli bazı ekolojik hareketler gelişmiştir:

Derin Ekolojistler, Toplumsal Ekolojistler, Eko-Feminizm, Eko-Anarşistler, Eko-Çevreciler vb.

Bununla birlikte bu krizin aşılmasındaki sorunun temel kaynağına inip, buna karşı ideolojik, politik ve sosyal mücadele etmede ortak düşüncede birleşen bir örgütlülük ne yazık ki yoktur. Her akım kendi içinde farklı düşünce ve teorileri savunmakta, parçalı bir durum hüküm sürmektedir.

Bu yazıda bu akımların üzerinde tek tek durmak niyetinde değilim ama Toplumsal Ekoloji üzerine birkaç cümle yazmamın anlamlı olacağını düşünüyorum.

Toplumsal Ekoloji'nin mimarı Amerikalı bilim insanı Murray Bookchin'dir. Bookchin'e göre sadece doğal kaynaklarının korunmasını ön plana çıkartıp konunun toplumsal ve politik tüm boyutlarını göz ardı eden ekolojist düşünceler anti hümanist ve çevreyi tahrip edicilerdir. Bu akımların toplumsal bir değişime önderlik edeceğini düşünmek umutsuz ve boş bir beklentidir. Toplumsal Ekoloji'de toplumla doğayı karşı karşıya getiren temel sorunların toplum ile doğa arasından kaynaklanmadığını, toplumsal gelişmelerin içinden çıktığı görüşü hakimdir. Bookchin'e göre ekolojik krizlerin kaynağında ve insan-insan arasındaki tüm sınıfsal, cinsel ayrımların temelinde hiyerarşinin ortaya çıkışı yatmaktadır.

Kadın özgürlük hareketi, toplumsal krizler ve ekolojik krizlerin birbiriyle olan ilişkilerini açarak ekolojik bilinç kazanmaya ve kazandırmaya çalıştım. Çoğu konunun derinine inmedim. Toplumsal Ekoloji'den birkaç cümleyle bahsetmeme rağmen diğer ekolojik akımlar

dan, tüm dinlerin tek tek doğa ve toplum ilişkisine nasıl baktıklarına ve daha birçok noktaya değinemedim. Bu yüzden bu yazıdan sonra da bireysel okumalara devam edip okumalar sayesinde edindiğimiz yeni fikirleri çevremizle paylaşıp mücadele alanlarında var olan sorunlarımızı çözmemiz gerektiği kanısındayım. Çünkü; tarihte ilk insan toplumu doğayla iç içe yaşamasını bilmiş ve komünal bir yaşam biçimini örgütleyebilmişse, bugün de aynı örgütlülüğü ve yaşam tarzını gerçekleştirebilir.

Önerilen Okumalar:

- Antropoloji, Ekoloji ve Anarşizm- Brian Morris
- Toplumsal Ekolojinin Felsefesi- Murray Bookchin
- Toplumsal Ekoloji Siyaseti- Janet Biehl
- Doğanın Düşmanı- Joel Kovel
- Doğa ve Kadın: Ekolojik Dönüşümde Feminist Tartışmalar- Emet Değirmenci

Neden Ana Dilinde Eğitim ve Sağlık Hizmeti Talebi?

Ankara TÖK

Dil Nedir?

Organdır, iletişim aracıdır, aktarımcıdır... Neyi aktarır? Tarihi, kültürü, edebiyatı, bilgiyi, acıyı, sevinci... Yaşamsaldır, sağlıklı bir yaşam için bütünlüğü şarttır. Yani insan benliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. İnsan zekasının, insanda sınırı çizilemeyen duygu ve düşünce kabiliyetinin sonuçları kendi benliğinin dışına ancak dille aktarılabilir. Bu bakımdan dil ile düşünce iç içe geçmiş durumdadır. İnsan dil ile düşünür; dilin gelişmesi düşünceye, düşüncenin gelişmesi de dile bağlıdır. Dil insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlıktır. Gördüğümüz gibi dilin birçok tanımı var ve bu tanımların hepsi hayatımızın birçok alanına hakim.

Peki ana dili nedir? Aslında tartışmalı bir kavramdır, biraz açacak olursak dilbilimciler der ki; kişinin kendisini en iyi şekilde ifade edebildiği-düşündüğü dil, insanın doğumundan itibaren edindiği, kişinin sosyolojik kimliğinin oluşmasında temel rol oynayan dildir. Yani hayatımızın her alanında kullandığımız, yukarıda birçok tanımını gördüğümüz dilin en iyi kullanabildiğimiz hali-dir/olması gerekir.

Peki Türkiye’de dil nedir? Türkçe’dir. Teşkilat-ı Esasiye Kanunundan 1982 Anayasası’na kadar dille ilgili olan maddelere bakarsak sırasıyla şunlardır:

- Türkiye Devletinin dini, İslâm’dır. Resmi lisanı Türkçe’dir,
- Türkiye Devletinin dini, İslâm’dır; resmî dili Türkçedir, makkarı Ankara şehridir,
- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Resmî dil Türkçedir. Başkent Ankara’dır,
- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. **Dili Türkçedir.**

Yani diğer anayasalardan farklı olarak zamanla Türkçe “resmi dil” konumundan “devletin dili” statüsüne adım atmıştır.

Aynı zamanda basın ve düşünce özgürlüğünü düzenleyen 26. ve 28. maddeler düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir diyerek, belirli dillerin kullanılmasına kısıtlama getirmektedir. Ayrıca daha da önemlisi eğitim-öğretim hakkını düzenleyen 42. maddede “Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez” şeklinde geçer.

Toplumsal mücadelenin bir sonucu olarak Türkiye’de en çok konuşulan ikinci dil olan Kürtçe üzerinde kazanımlar elbette ki mevcuttur ama sistemin ve devletin tekçi tutumlarıyla elde edilen haklar gasp edilmeye devam ediyor, örnek verecek olursak: üniversitelerdeki Kürt Dili ve Edebiyatı bölümlerinde Kürtçe tez yazımının yasaklanması, Kürtçe öğretmenlerinin atamalarının yapılmaması, Kürtçe seçmeli derslerin sadece görünürde var olması şeklinde çoğaltabiliriz.

Deniyor ki, “Türkiye’de siyasi iktidarlar geçmişten bu yana eğitimi, “toplumsal mühendisliğin laboratuvarı” olarak gördüler. Çünkü her iktidarın ilk amacı öğrencileri kendi ideolojik tornasından geçirmek oldu. Böylece eğitim kurumları bir yönüyle sorgulamadan biat edecek nesillerin inşasının merkezi haline getirildi.” Eğitim sistemiyle ulaşmaya çalışılan bu ezberci, hayal gücünün kısıtlı olduğu, tekçi zihniyetin oluşmasında rol oynayan bir yöntem de anadili hakkının gaspıdır.

Sağlığa bir bütün olarak yaklaşan bizler, yaşamın her alanındaki sağlıksızlık halini görmek adına bunların da farkında olmalıyız. Her birinin bilinmesi, görünür olması mevcut sağlıksızlık halinin ne kadar derin olduğunu anlamamız için değerlidir.

Peki neden anadilinde eğitim ve sağlık hizmeti gereklidir?

Her şeyden önce, birçok uluslararası sözleşmede de var olduğu yönüyle bir hak olduğu için.

Yine dil bilimcilerin yaptığı onlarca araştırmalar gösteriyor ki, bir dili öğrenmek için öncelikle kendi anadilini iyi bilmek şarttır. Evde anadilini konuşmak ve

bu dili iyi bilmek, dolaylı yollardan başka bir dili öğrenmeyi kolaylaştırıyor. Bir çocuk anadiline ne kadar hakimse ikinci dili ve üçüncü dili de kolaylıkla öğrenebilir çünkü ana dilini öğrenirken edinilen beceriler çocuğun bilişsel, duygusal ve dilsel olarak daha ileri düzeyde gelişmelerine yol açar. Yapılan bilimsel araştırmalarda eğitime anadili de dahil edilen çocukların daha başarılı oldukları görülmüştür.

Türkiye’de özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki çocuklar, okula Türkçe bilmeden başlıyorlar ve ilk günden itibaren yıllarca bütün duygu ve düşüncelerini ifade ettikleri dil yasaklanarak bilmedikleri bir dünyanın dayatmasına maruz kalıyorlar. Zihinleri bölünüyor. Bildikleri dil artık onlar için birer ceza sebebi haline geliyor, zamanla bu korku kaynağı yarım kalan dilin üzerine zorla yeni bir dili yerleştirmeye çalışıyorlar. Yanına değil tam üstüne, ezercesine.

Buraya kadar gördük ki; anadili sosyal iyilik halini sağlayabilmek, hayal gücü baskılanmamış, özgüvenleri zedelenmemiş, düşünce dünyaları bölünmemiş bireyle rin yetişmesi için şarttır.

Anadilinde eğitim talebinin bir diğer haklı gerekçesi ise; ulusların kültürel mirası olan dillerini kuşaktan kuşağa aktarabilme, dillerini yaşatabilme haklarından gelmektedir. Bir dil iletişim aracı olmaktan çok daha öte bir kültürün gizlendiği, biriktirildiği sandıktır. Öyle kelimeler vardır ki anlamı sadece o dile mahsustur, çevirisi yapılamaz.

Bir hak olarak gerekliliği yeterince açık olan anadili, yukarıda da değindiğimiz gibi sağlıklı bir yaşam için zorunludur. Somut örneklerine bakacak olursak:

- Yakın zamanda Elazığ’da gerçekleşen depremde enkaz altında kalan Türkçe bilmeyen bir kadın; görevli sağlık çalışanıyla anadilinde konuşabildiği için iletişim kurabildi, durumunu anlatabildi ve bu sayede kendini daha güvende hissetti.

- Pandemi sürecinde yoğun bakımda yatan ve sağlık çalışanları dışında kimseyle iletişimde olamayan Türkçe bilmeyen hastalar, dillerini bilmeyen sağlık çalışanlarıyla beraber bir çaresizlik durumu yaşadılar. Hissettikleri yalnızlık duygusu derinleşti.
- Çokça mülteci-Türkçe bilmeyen vatandaş yapılan Korona virüs bilgilendirilmelerinden mahrum kalarak, yeterli bilgi ve tedbiri alamadı. Koruyucu sağlık hizmetinden faydalanamadı.
- Türkçe bilmeyen ve anadilinde ifadeleri alınmayan kadınlar şiddet gördükleri erkeklerden şikayetçi olamadılar. Yaşadıkları şiddet devam etti ve öldürüldüler.
- Yine dil bilmediği ve dili bilinmediği için birçok hasta derdini net bir şekilde anlatamıyor, araçlar yetersiz kalıyor ve sağlıklı bir muayene-tedavi mümkün olmuyor.

Bu örnekler sayfalarca arttırılabilir ama hepsi bize net bir şekilde anadilinde eğitim ve kamu hizmetinin bir hak ve gereklilik olduğunu gösteriyor.

İyi hekimlik değerlerini savunan, sağlıklı olma halinin; ruhen, beden, zihnen, siyasal ve sosyal olarak sağlıklı olmayı gerektirdiğini ve bunun ancak toplumla birlikte hareket ederek, hak ve özgürlüklerin tam olarak sağlanmasıyla mümkün olacağını bilen bizler elbette ki bu kadar yaşamsal bir hakkı talep etmekten geri durmayacağız.

Sağlıkta Şiddette Geldiğimiz Nokta

Adana TÖK, Mersin TÖK, Bursa TÖK

Dünya Sağlık Örgütü şiddet kavramını; kişinin kendisine, karşısındaki bireye, gruba, topluma karşı yaralanma, ölüm, psikolojik zarar ve kayıpla sonuçlanan ya da sonuçlanması muhtemel fiziksel güç uygulaması veya tehdidinde bulunması olarak tanımlamıştır. Şiddet çok yönlü bir olgudur. Şiddete dair psikolojik, biyolojik, sosyolojik, antropolojik, siyasal, hukuksal, felsefik pek çok açıklama çabası ve kuram mevcuttur. Hastalık, cinnet, bilinç veya kontrol kaybı gibi ifadelerle tanımlamak şiddeti anlamak açısından artık yetersiz kalıyor. Şiddet: planlı, amaçlı, sistematik hatta politik nitelikte bir fiil, bir davranıştır. Şiddetin bir hastalık değil de ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğu göz ardı edilmemelidir ve buna uygun olarak mücadele eylem planı çıkarılması gereklidir.

Kendine pek çok alanda yer bulan bu olgunun ne yazık ki sağlık ile birlikte anılmasına toplumu alıştırtıp normalleştirmeye kadar götürmüştür. Ülkemizde sağlık ortamında şiddet uzun yıllardır toplumsal bir sorun haline almış durumdadır. Sözel hakaret ve tacizin yanı sıra silah yaralamalarından hekim ve sağlık çalışanı ölümlerine varan üzücü tablolar ne yazık ki ülkemizin gündeminden hiç düşmedi. Görevi hastaların sağlıklarını korumak, onları iyileştirmek, tedavilerini gerçekleştirmek olan ve zor koşullar altında çalışan sağlık çalışanlarına karşı şiddet eylemlerinde son dönemlerde önemli oranlarda artış görülmüştür. Birkaç örnekle hasta ve hasta yakınının şiddete başvurusu için ne kadar da basit bahanelere ihtiyaç duyduğunu belirtmek isteriz. Görev yerine yalnızca birkaç dakika geç geldikleri için acil odasında doktorla tartışıp birden hiddetlenerek doktoru bıcaqlayan hasta, yoksunluk semptomları bulunan bir grup ilaç bağımlısı tarafından soyulan bir hemşire veya saldırıya uğrayan bir cankurtaran görevlisi artık giderek sıradanlaşan sağlık hizmetlerinde şiddetle ilgili olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Şiddete bağlı olarak kişilerde ciddi fiziksel ve psikolojik sorunların ortaya çıkabilmesinin yanı sıra şiddete uğrayanların yaşam kalitelerinde azalmalar görülmektedir.

Şiddet vakalarını niceliksel olarak görebilmek ve hastane çalışanlarının güvenliğini sağlamak amacıyla tanımlanan acil kod sistemi olan Beyaz Kod'a 2012-2019 yılları arasında 91 bin 355 şiddet vakası bildirildi. Peki bu tablodan ne sorumluydu? Kim sorumluydu? Çözüm noktasında neler yapılmalı?

Bu sorulardan yola çıkarak bu yazıda sağlıkta şiddetin temel nedenleri ve çözümleri üzerinde durulacaktır.

Herhangi bir sorun çözüme kavuşturmak isteniyorsa yapılması gerekenlerin başında önce o sorunun temel nedenlerini ele almak gerekir. Bu nedenle öncelikle sağlıkta şiddetin nedenlerini irdelemek yerinde olacaktır.

Sağlık emekçilerinin değersizleştirilmesi ve hedef gösterilmesi şiddetin altında yatan nedenler arasında yer almaktadır. Hekimleri başta olmak üzere tüm sağlık emekçilerini her fırsatta kötüleyen, “paragöz, tembel” diyenler, “Ben doktora iğne yaptırmam; doktor bir iğne yapar, adamı felç eder”, “Doktor Efendi dönemi bitti”, “Doktorların eli hastaların cebinde” diyerek miting meydanlarında vatandaşa hekimleri şikayet edenler, sağlıkta şiddetin bu boyutlara gelmesinde pay sahibidir. Sağlık emekçileri mesleki değersizleştirme, itibarsızlaştırma ile hedef haline getirilip sağlık ortamındaki her türlü aksaklığın ve karşılanmayan isteklerinin sorumlusu olarak sağlık emekçisi gösterilir. Bunun sonucunda hekimlerin ve diğer sağlık emekçilerinin her an saldırıya uğrayabileceği bir ‘sağlık’sızlık ortamı yaratılmıştır. Topluma bu bilinci yerleştirip yeşerten Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) adıyla yürürlüğe konulan sağlık reformudur. Bu noktada Sağlıkta Dönüşüm Programının kısaca açıklanmasının önemli olduğu kanısındayız.

Türkiye’de 2003 yılında yürürlüğe konulan Sağlıkta Dönüşüm Programı, temel olarak sağlık hizmetlerinin finansmanının genel sağlık sigortası ile sağlanması, kamusal birinci basamağın tasfiye edilerek sağlık ocaklarının kapatılması ve bunun yerine birinci basamağın

özelleştirilmesi yaklaşımına uygun bir aile hekimliği modeline geçilmesi ve kamu hastanelerinin işletme haline dönüştürülerek piyasalaştırılması uygulamalarını içermektedir.

TTB eski başkanı Raşit Tükel, Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın başlamasının ardından 2016 yılında yaptığı bir açıklamada hastanelerde doktor hasta ilişkisinin değiştiğini belirterek şunları söyledi: Hastalara VIP olarak vaat edilen sağlık hizmetini karşılayacak fiziki altyapı olmadığı için hasta, beklentisi karşılanmayınca, agresif bir tavır takınabiliyor. Kendini şiddetle ifade edebileceğini düşünen bireyler, hayat kurtarmak için emek veren hekim ya da sağlık emekçilerine yönelik fiziki ve sözel şiddete başvurabiliyor. Son rakamlara göre Türkiye'de her gün en az 31 sağlık emekçisi buna maruz kalıyor. Bu tablo sağlık sistemi için kara bir tablodur.

Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte hastalar ve yakınları, müşteri memnuniyeti anlayışı ön plana çıkarttırılarak tıbbi bir gereklilik olup olmadığına bakılmaksızın talep ettikleri her şeyin istedikleri anda ve istedikleri şekilde karşılanması yönünde bir beklentiye sokulmuşlardır.

Sağlık hizmetinin niteliğini düşüren etkenler sağlık hizmetinde temel çalışma biçimi olarak uygulanmakta olan ve niceliği ön plana çıkaran performans sistemi, sağlık hizmet sunumunda niteliğin düşmesinin önde gelen nedenlerinden biridir. Sevk sisteminin uygulanmaması ikinci ve üçüncü basamak tedavi hizmetlerinin etkinliğini düşürmekte ve bu basamaktaki hastanelerde yığılmalara neden olmaktadır. Uygulanmakta olan sağlık politikaları ile hasta başvuruları açısından kıskırtılmış bir talep yaratılmıştır. Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı, kişi başı hekime müracaat sayısının 2002 yılında yılda 3.1 iken 2016 yılında 8.6'ya yükseldiğini ortaya koymaktadır. Yıllığa göre, 2002-2016 yılları arasında Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerin sayısı %13 artarken aynı hastanelere müracaat sayısında

%210 oranında artma görülmüştür. Sağlık Bakanlığı 2015 Yılı Genel Hizmet Verilerine göre, 2015 yılında acil servislere 111 milyon kişi başvurmuştur. Bu sayı sağlıkta şiddetin en sık görüldüğü kliniklerin acil servisler olmasının tesadüf olmadığını göstermektedir. Polikliniklerde beşer dakika aralıklarla hasta randevuları verilmekte, hekimler her geçen gün daha fazla sayıda hastayı, kısa sürede doğru düzgün anamnez almaya bile fırsat bulamadan, muayene ve tedavi etmeye zorlanmaktadır. Performansa dayalı ücretlendirmenin olduğu, hastanenin döner sermayesinin gelirinin artırılmasının her şeyin önüne geçtiği, hekimin günde 100'den fazla hastaya bakmak zorunda kalabildiği bir klinik ortamda nitelikli bir hizmet sunumu mümkün olmamaktadır.

Sonuç olarak 17 yıldır uygulanan Sağlıkta Dönüşüm Programı ile birlikte sağlık emekçilerine yönelik şiddetin boyutu büyük ölçüde artmıştır.

Sağlık ortamındaki şiddet, sıklıkla hasta ya da hasta yakınlarından sağlık emekçilerine yönelse de aslında burada hedefin sağlık sistemi olduğu söylenebilir. Uygulanmakta olan sağlık politikalarını ele almadan sağlıkta şiddetin çözümüne yönelik geçerli bir yaklaşım geliştirilmesi mümkün gözükmemektedir.

Sağlık emekçilerine yönelik şiddeti arttıran unsurlardan birisi de şiddeti uygulayan kişilerin cezalandırılmayacakları ya da ciddi bir yaptırımla karşılaşmayacakları düşüncesidir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 100. Maddesi uyarınca, tutuklama tedbiri hâkimin takdirinde olup üst sınırı iki yılı geçmeyen yaralama suçlarında tutuklamaya karar verilmemektedir. Ayrıca bu düzenleme sağlıkta şiddetin toplum açısından ciddi bir tehdit oluşturduğuna ve sona erdirilmesi gerektiğine ilişkin toplumsal bilincin oluşmasına ve dolayısıyla sağlıkta şiddetin azaltılmasına bir katkı sağlayamamıştır.

Sağlıkta şiddet yasa tasarısı, 17 Nisan 2012 tarihinde Gaziantep'te yaşanan Dr. Ersin Arslan'ın bir hasta yakını tarafından bıçaklanarak katledilmesi sonrasında

tüm ülkenin gündemine getirilmiştir. Bu yasanın gündeme gelmesini sağlayan hekimler ve sağlık çalışanları sağlıkta şiddete karşı acil önlemler alınmasını talep ederek iş bırakmış, sorunun boyutunu ve geldiği aşamayı topluma anlatmaya çalışmış ve yetkilileri acil önlem almaya davet etmiştir. Bu çabaların ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından "Sağlık Çalışanlarına Yönelik Artan Şiddet Olaylarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Meclis Araştırması Komisyonu" kurulmuştur. Komisyon hazırladığı raporda, Türk Tabipleri Birliği'nin de uzun yıllardır çeşitli platformlarda dile getirdiği bu öneriye -sağlıkta şiddetin önlenmesi için sağlık personeline yönelik şiddeti ayrı bir suç tipi olarak düzenleme önerisi- yer vermiştir.

Günümüze gelecek olursak sağlık emekçileri, COVID-19 pandemisinin başlarında üç gün art arda saat 21:00'de olmak üzere balkonlardan alkışlandı. Sağlık bakanı Fahrettin Koca'nın çağrısı ile gerçekleşen sağlık emekçilerinin alkışlanmasında unutulmaması gereken birkaç noktaya değinmek yerinde olacaktır. Sağlık emekçilerinin alkışlanması bir şükran etkinliğine indergenmesi yerine TTB'nin daha 2009 yılında sağlıkta şiddeti önleme ile ilgili önerilerinin dikkate alınması ve bu çerçevede sağlık politikalarının geliştirilmesi çerçevesinde bir yaklaşımla daha anlamlı olacaktır. Bakanın bu çağrısı; sahadaki sağlık emekçilerinin yaşadığı KKE'ye (kişisel koruyucu ekipman) ulaşım sorunu ve TTB'nin her koşulda dile getirdiği pandemi ile ilgili verilerin şeffaf bir şekilde paylaşılması gerektiği durumları göz önüne alındığında gerçeklikten uzak gelmektedir. Fakat sağlık emekçilerinin gösterdiği çabayı gören toplumun büyük bir kesiminin bu çağrıya desteği emekçilerin moral ve motivasyonunu arttırması nedeniyle değerlidir. 3 gün süren alkışlama etkinliği sağlık emekçilerinin moral ve motivasyonunu yükseltmesinin yanında toplumun sağlık emekçilerine olan bakış açısının olumlu yönde değişmesini de sağlamıştır diyebiliriz.

Bu süreç devam ederken CHP İstanbul milletvekili Dr. Ali Şeker'in "Teklif 1,5 yıldır komisyonda duruyor bu sürede 20 bin, son 7 yılda 90 bin sağlıkçı şiddete uğradı, 2005 ile 2019 yılları arasında 9 hekim görevi başında öldürüldü. Sadece alkış yetmez, sorumluluklarımızı yerine getirelim." diyerek Sağlıkta Şiddeti Önlemeye Dair Yasa'nın bir an önce çıkarılması için TBMM'de görüşmelere başlanmasını istedi. Şeker'in bu önerisi AKP ve MHP oylarıyla reddedildi.

Sağlık çalışanları başta olmak üzere toplumun büyük bir kısmı bu duruma sosyal medyada tepki gösterdi. Ertesi gün yani 15 Nisan 2020 tarihinde sağlıkta şiddet düzenlemesi yasalaştı. Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin cezası yüzde 50 oranında arttırıldı. Buna göre şiddet uygulayanlara hapis cezası verilecek, cezalar ertelenmeyecek.

TTB'nin yıllardır dillendirdiği ve 2009 yılında somut yasa maddeleri halinde kamuoyu ile paylaşıp milletvekilleri aracılığıyla TBMM'ye taşıdığı "Sağlıkta Şiddeti Önleme Yasa Teklifi" ile kısmi farklılıklar ve eksiklikler içerse de TBMM'de onaylanan yasa sağlık çalışanlarına yönelik cezaları arttırıcı ve caydırıcı içeriği ile önemli bir adım olarak görülmelidir.

TÖK olarak bu yasanın kabul edilmesine ek olarak alınması gereken diğer önlemlerin de acilen hayata geçirilmesinin önemli olduğu konusunda hemfikiriz.

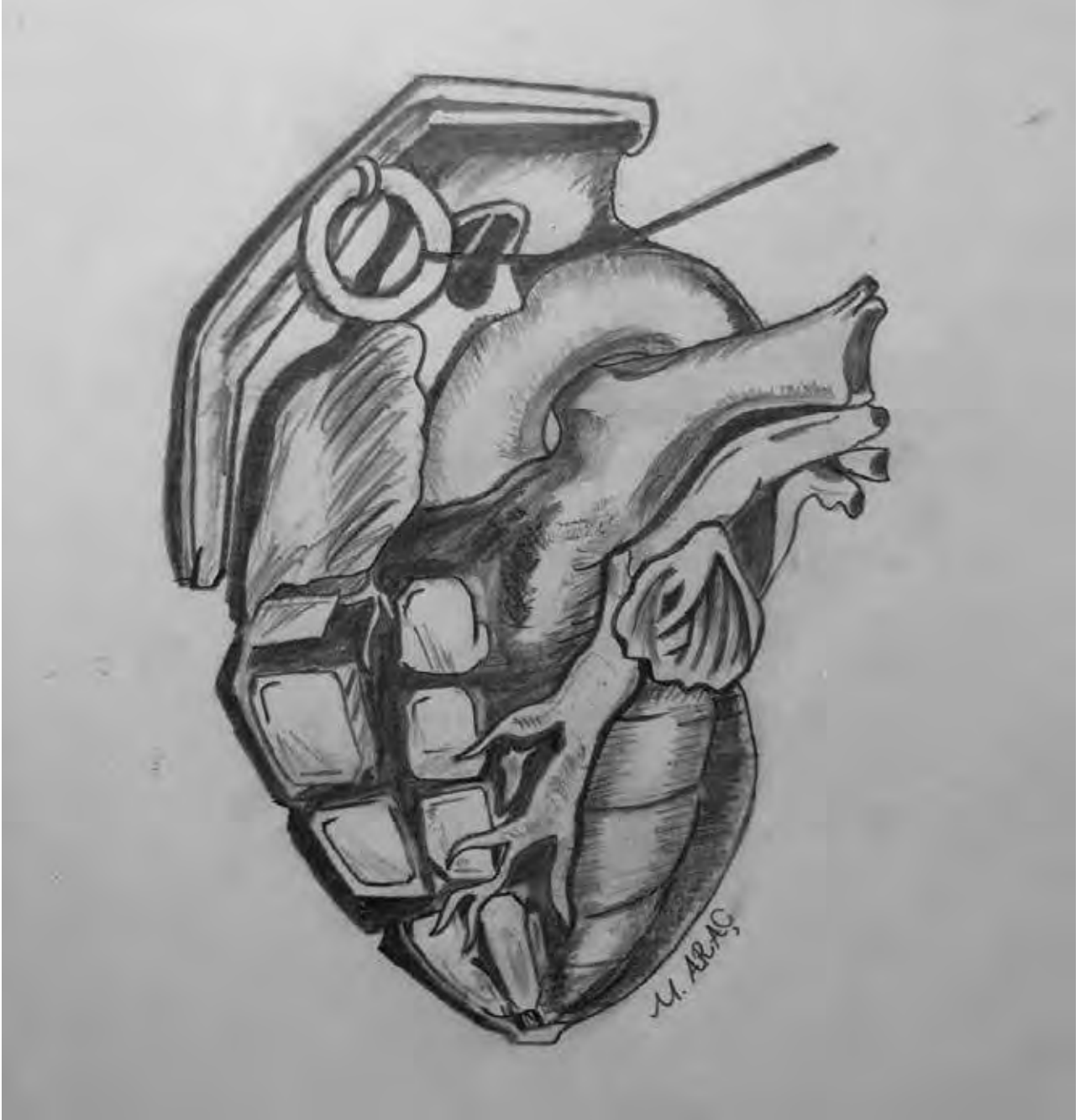
Bu diğer önlemlerden de bahsedip yazımızı burada bitireceğiz.

Söyle ki; performans sistemi kaldırılmalı, çalışma ortamında çalışanlar arasında rekabet yaratarak daha fazla sayıda iş ve işlem yapmak, hasta bakmak değil ekip çalışması içinde sağlık hizmetinin niteliğini arttırmak amaçlanmalıdır.

Bunlarla birlikte şiddetin ortaya çıkmasını engellemeye yönelik güvenlik önlemleri alınmalı, şiddetin yakın bir tehdit oluşturduğu durumlarda sağlık çalışan-

ların korunması, tehlikenin kontrol altına alınması sağlanmalıdır. Sağlık çalışanlarında şiddetin nedenleri, ortaya çıkışıyla ilgili farkındalığı artırmak ve olası etkileriyle başa çıkma becerisini kazandırmak üzere kurumsal düzeyde eğitimler planlanmalıdır.

Son olarak da şiddetin en temel nedeni olan Sağlıkta Dönüşüm Programı'nın terkedilmesinin sağlıkta şiddetin ortadan kaldırılması yönünde atılacak önemli bir adım olacağı kanaatindeyiz.

Varoluşun Adaletle İlişkisi

Selami TOPARLI
İstanbul TÖK

*"Varolan her şey; nedensiz ortaya çıkar, zavallılığı
yüzünden varoluşunu sürdürür ve rastgele ölüm.*

Kendimi geriye doğru verip gözlerimi kapıyorum.

*Ama o anda, imgeler kendilerini toparlayıp, sırıyor ve
kapalı gözlerimi varoluşla dolduruveriyorlar:
varoluş insanın sıyrılmadığı bir doluluktur..."*

Bulantı, Jean Paul Sartre

Varoluşçu felsefe, tarih boyunca bir özün- tanrısal, toplumsal, siyasal ya da kendiliğinden-var olduğunu, bu özün anlamını bulmaya çabalarken varlığı oluşturduğunu söyleyen felsefenin aksine; hayatın birdenbire anlamsız bir şekilde var olduğunu, sonrasında özünü ararken anlamı yarattığını ifade eder. "Varoluş özden önce gelir" mottosuyla temel olarak özetlenebilecek varoluşçuluk, varoluşçu düşünürler politikayla oldukça ilgili olmasına rağmen, orta sınıfın depresyonuna dönüştürülerek tahrip edilen bir çeşit depolitik, akademik felsefeye indirgenmiştir. Varoluşçu felsefenin temelinin, varlığın ve oluşun derinlemesine sorgusuna dayanması sebebiyle politika ve değişimle oldukça iç içe olduğu varsayımından hareketle, adaletle kurabileceği bağ üzerinden politik alana dahil etmeye çalışacağım. Bunu yaparken varoluşu tikel ve a-politik olarak kuran Heidegger ve adaletle bağı üzerinden daha politik bir felsefe ortaya koyan Levinas'ın düşüncelerinden faydalanacağım.

Heidegger'in düşüncesine göre, insan dünyaya öylece bırakılmıştır. Bu bırakılmışlık fikri varoluşçu felsefenin temel argümanlarını destekler. Varoluşa bırakılmışlığı ile insan kendi varlığını oluşturma özgürlüğüne zorunlu olarak bırakılmıştır aslında. Ölüme kadar tercihler yaparak hayatımızı ileriye dönük kurarız. Ama başlangıçta, bırakılışın kendisi özgürlükten yoksundur, hayatın sonundaki ölümün kaçınılmazlığı gibi. Heidegger varoluşçuların sık ilgilendiği ve hayatla bağını kurduğu kaygı, korku, ölüm, sıkıntı gibi kavramları

fenomenolojik olarak incelemiş ve bunları felsefenin alanına sokmuştur. Bu yüzden varoluşçu felsefenin temelini oluşturanlardan biri olarak kabul edilir. Sartre, Heidegger üzerine bu yaygın kanının oluşmasının müsebbibidir. Sartre'ın Varoluşçuluk adlı eserindeki şu sözleri gerçekten de Heidegger'in felsefesiyle uyumludur: "İnsan; dünyaya atılarak, orada acı çekerek, savaşarak yavaş yavaş kendini belirler. Kendi özünü kendi yaratır." Heidegger ise -Husserl'den (*1) de etkilenerek oluşturduğu- felsefesinin, Sartre tarafından yanlış anlaşıldığını ve varoluşçuluğun düşüncesini açıklamak için doğru bir felsefik kavram olmadığını söylemiştir.

Heidegger'in de destekçisi olmakla suçlandığı Nazi iktidarının (*2), Yahudiler ve komünistler başta olmak üzere öteki olarak gördüğü toplumsal kesimleri cezalandırmak için yarattığı çalışma kamplarında hayatı gerçek bir eziyete dönüşen, başkalarının da hayatının eziyete dönüştüğünü gözlemleyip acıyla deneyimleyerek hissedilen Levinas için Heidegger'in aksine varoluş; durgun, pürüzsüz bir edim değil, bedeni merkezine alan, eziyete dönüşen dinamik bir oluş halidir. Levinas, Heidegger'in "Dasein"ındaki sorunsuzluğa karşı çıkar. Dünyanın kötülükler sunan, haksızlıkla dolu bir yer olarak tarif edilmesi gerektiğini savunur, ayrıca dünyayla bağ kurup kurmamakta özgür olduğu varsayımına şiddetle karşı çıkar. Kötülüğü bir eksiklik olarak kurgulayan Heidegger'e karşı, kötülüğün varlığın içinde kendiliğinden var olduğunu düşünür. Varoluş, doğası itibarıyla kötücül, trajik bir yapıya sahiptir (*3). Heidegger de hayatta kötülük olabileceğini kabul eder, ama kötülüğü bir şeylerin eksikliği, yokluk durumu olarak kurgular. Örneğin ölümü hayatın bitişi üzerinden düşünür ve ölümün yarattığı kaygıyla ilgilenir. Görüldüğü üzere burada hayat sorunsuz bir alan olarak tasarlanır. Levinas'ta ise kötülük yokluk üzerinden değil hayatın içinden gelir. Kaygıyı yaratan ölüm değil hayattır. Varoluş, içine atıldığımız pürüzsüz bir alan değildir. Heidegger'de tekil, verili, şahsa ait özne olma durumu- çabalamadan da var bulunduğu fikri- Levinas'ça reddedilir. Levinas için

varoluş anonimdir; özneleşmek, var olabilmek, çaba gerektiren- en azından bazı bedenler için- zorlukla elde edilebilen trajik bir konumdur. Bu varoluşun konumu da bedendir.

Heidegger varlığı daha soyut bir şekilde tasarlamıştır. Örneğin felsefenin merkezine dili almıştır. "Dil, varlığın evidir." diyerek felsefeye işlerlik kazandıran şey olarak dile işaret eder. Levinas ise "İlya" olarak kurguladığı varlığı beden merkezli ele almıştır. Batı felsefesini özne-nesne, akıl-beden ikilisini sorgulamaya davet eder. Batı felsefesi açısından beden aklın denetimindedir. Levinas varlığı, daha trajik bir biçimde bedeni merkeze alarak kurgular ve hem kendi trajedisinin hem de başka insanların trajedisinin deneyimiyle, adaletle daha kolaylıkla ilişkilendirilebilecek bir konuma taşır. Dasein, özgürlüğün de katkısıyla unutma ve unutulma lüksüne sahiptir (Levinas'ın Nazi kampında deneyimlediği üzere hayat, unutma ve unutulma lüksünü adaletsizce elimizden alabilir). İlya ise hem ben için hem de başkaları için bedenle deneyimlenen kötülüklerin unutulmadığı daha derin bir düşünceye sahiptir. Anonim varoluş, aynı zamanda geçmişteki adaletleri, katliamları da barındırır, bu bakımdan var olan- adaletsiz değilse- unutma lüksüne sahip değildir. Kişi, adaletsizliğe uğrayanların kötücüllüğünü varoluştaki yoğun olarak hisseder. İlya tüm haksızlıklara rağmen varoluşun ısrarla kendini dayattığına işaret eder. Bu trajediyi varlık olarak yaratan nedendir. Dasein ayrıca bize insanın unutma/unutulma, göz önünde yaşama ya da çekilme gibi yaşamımızı etkileyebilecek önemli konularda özgür olduğumuzu söyler. İlya ise tam aksine şöyle der bize: "Varoluş trajiktir, çünkü ondan kaçmak mümkün değildir." Hayat, dilediğini yapabilen özgür bireylerin pürüzsüz alanından ibaret değildir. Bu anlamda hayatı sorgulamak, bir anlamda adaletsizliklerin de tartışmaya açılmasını ve çözüme ulaşması ihtimalini sağlar. Varoluş, bu defa adaletsizlikle bağı üzerinden politika-ya çağırılır ve felsefenin hayat için sorun çözücü yönü açığa çıkarılır. Varoluşun kötülüğünü ifşa etmek, felse-

feyi akademik bir alandan çıkarıp politik ve adaleti de kolaylaştıran bir alana dönüştürür. Hayatın bazı insanlarda yarattığı acılarına dönük trajik bir yaklaşım, bizi sorgulamayı genişletip acıların üstünü örtmek yerine adaletsizliği giderecek çözümler üretmeye teşvik eder. Levinas'ta varoluş, adalet ile sıkı sıkıya ilişkilidir.

Peki varoluş kimler için eziyete dönüştürür? Hangi koşullar hayatı bedene ve bedeninin ihtiyaçlarına sınırlandırarak eziyete dönüştürür? Varoluş bütün bedenler için trajik midir? Şüphesiz ki hayat, herkes için eziyete dönüşme ihtimalini taşır (her an her şey olabilir varsayımı eksiktir, çünkü bazı şeylerin olma ihtimali her zaman daha düşüktür); ama hayatın herkes için eziyetten ibaret olduğunu söylemek depolitik bir tutuma tekabül eder. Gerçekten de hayatı, bedeninin ihtiyaçlarından ibaret olmayan, iktidar desteğiyle güvenleştirilmiş ve güçlülüğü sabitlenmiş insanlar her zaman vardır. Bu insanlar sabitliğin kendilerine verdiği üstünlüğü, başka insanların bedeninden başlayarak sahip olmayı hak ettikleri şeyleri yok eden ve öteki insanlar için hayatı eziyete dönüştüren -Levinas'ın tanımıyla anonim olarak var olanlar- adaletsizlik olarak özetleyebileceğimiz durumu oluşturan iktidarcı güçten alırlar. Hayatı şiddet sarmalına alınmış bedenler için varoluş, gerçekten de kötülükle belirlenen bir varlığa (İlya) dönüşmüş değil midir?

Varoluşu, beden gibi öznel bir alanla ilişkilendirmenin açığa çıkardığı bazı sorunlar daha var. İlk olarak bize özne olmanın hangi bedenlere bağlı olduğunu soruyor, tabi eziyetin de hangi bedenlerde açığa çıktığı sorunu da gün yüzüne çıkmış oluyor. Bazı bedenler için hayatı zevke, bazıları için de eziyete dönüştüren şey nedir peki? Bunun biyolojik bedenden çok politik söylemlerin oluşturduğu sosyokültürel anlamlar, tarihsel temeli olan varsayımlar ve kurucu iktidarın ürettiği şiddetin sonucu olarak oluştuğunu söyleyebiliriz. Böylelikle varoluş; -Heidegger'de en güçlü zeminini bulduğu haliyle- Batı felsefesinde ifade edildiği gibi, cinsiyetsiz, coğrafyasız, ırksız, sınıfsız değildir. Kendiliğinden içine atıldığımız nesnel bir alandan oluşturulmuş ve belir-

lenmiş öznel bir alana dönüşür. Varoluş böylece, farklı deneyimlerin -bazıları binlerce yıllık tarihsel sorunlar- etkisiyle biçim verilmiş bizim de sınırlı seçenekler arasından seçerek ileriye doğru kurduğumuz dinamik bir oluş haline dönüşmüş olur. Levinas bu şekilde ifade etmiş olmasa da varoluşun adaletle kurduğu bağ açısından değerlendirildiğinde, varlığı trajedi haline getiren şeyin üstlenilmiş, kötücül olan adaletsizlik olduğu sonucuna varabiliriz. Varoluş kendiliğinden trajik olmaktan çok, bazı bedenler için trajik hale getirilmiştir. Trajedinin altında yatan problemleri açığa çıkarmanın yolu da adaletsizlikle mücadele etmektir. Bu gerçek bize vicdan sahibi hiç kimsenin sorumluluğunu almakta kaçamayacağı bir ödev verir: Doğrunun algılanması ve ifası (*4). Görevimiz doğru olanı yapmak değil aynı zamanda bulmak da (*5). Her şeyin birbirine karıştığı günümüz post-truth dünyasında doğru ve haklı olanı görebilmek ve buna yönelik anlamlı eylemlerde bulunmaksa olağanüstü zorlaşmış durumda. Yine de halen güncel bir insani-devrimci görev olarak vicdani yüreklerin önünde duruyor.

Notlar

- * 1: Husserl, akademide Hegelcilikten uzaklaşıp yeniden Kant'a yönelinen bir dönemde daha önemli bir eksiklik olarak gördüğü; felsefenin kendi başına merkezi bir yöntem olarak kavranabilmesini sağlamak için özgün çalışmalar yürütmüş ve bu çalışmalarını fenomenoloji olarak sınıflandırmıştır.
- * 2: 1933 yılından itibaren Nazilerin iktidara gelmesiyle birlikte Heidegger Nazi Partisi'ne katıldı. Nazilere katıldığı gerekçesiyle 1945'te üniversiteden uzaklaştırıldı. Daha sonra yanlış yaptığını söylemesi de üzerine düşen gölgelerin sona ermesini sağlamamıştır, onun teorik çalışmalarının değeri her zaman kendini buna rağmen korumuş ve felsefe açısından önemli yerini muhafaza etmiştir.
- * 3: Existence and Existents- Levinas.
- * 4: Thoreau- Sivil Yönetime Direniş adlı makalesinde insanın yapmakla mutlak olarak yükümlü olduğu tek şeyin bu ahlaki ödev olduğunu belirtir.
- * 5: Bu metot bizi dünyayı değiştirmek; ama bunu yapabilmek için anlamak da gerektiği gerçeğine yöneliyor. Dünyayı değiştirebilmek için doğru anlamak.

*“yalnızca bir taş daha,
güneşe baka baka gömülüyor
daha soğuk daha siyah bir suya”*

Photo: Tarkan Açıkalın/pinterest

Photo: Hasan Söylemez